

TANULMÁNYOK

SÜLI ATTILA

A HONVÉD VADÁSZEZREDEK SZERVEZÉSE ÉS MŰKÖDÉSE ERDÉLYBEN 1849-BEN

Bevezetés

A császári-királyi hadszervezetben a vadászalakulatok a speciális gyalogsági alakulatok közé tartoztak. Feladatuk a felderítés, az előőrsi szolgálat és a felfejlődő ellenséges gyalogság zavarása volt. A parancsnokok elsősorban hegyi és erdei harcokban vetették be őket, mivel itt kiképzésükből adódóan hatékonyan tudtak tevékenykedni. A vadászok előltöltős, huzagolt puskákat használtak, amelyek töltése nehézkes volt, viszont pontos, célzott lövések leadására voltak alkalmasak. A vadászcsapatok közé tartozott a négy, egyenként hat századból álló tirolói vadászzászlóalj, amely egy ezredet képezett (Császárvadászok). Ezen kívül létezett még 12, egyenként szintén hat százados tábori vadászzászlóalj (Feldjäger-Bataillon). Háború alatt minden zászlóalj kiállított egy tartalékszázadot. 1849 februárjában a meglévő zászlóaljakból, illetve újabb századok felállításával tíz újabb zászlóaljat szerveztek, így azok teljes létszáma 22-re nőtt. A 23. vadászzászlóaljat a Szász Nemzeti Egyetem által 1848-ban felajánlott önkéntesekből (Erdély), a 24.-et a bécsi önkéntesekből, míg a 25.-et szintén a már meglévő zászlóaljakból hozták létre. A tirolói zászlóalj századainak létszáma 185, a tábori vadászoké 246 fő volt.¹

Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc folyamán az első magyar vadászalakulatot Mieczyslaw Woroniecki² szervezte meg 1848 nyarán.³ Ezt követően több önkéntes vadászalakulat jött létre, ezek egy része önállóságát a szabadságharc végéig megőrizte.⁴ 1848 decemberétől Ormai (Auffenberg) Norbert vezetésével megkezdődött az 1. honvéd vadászezred szervezése, amelyhez 1849 tavaszán felállították a 2. és 3. ezredet, illetve megindult a 4. szervezése. A honvéd vadászezredek nyolc kétszázados osztályból épültek fel, az állomány többsége önként jelentkezőkből áll.⁵

A honvéd vadászezredek és az egyes önkéntes vadászalakulatok történetének feldolgozásával a magyar történettudomány mostohán bánt. A XX. század elejéig mindössze egy visszaemlékezés jelent önálló kötetben Tirts Rezső tollából, aki egykori alakulata,

¹ *Hermann Róbert*: 1848–1849. A szabadságharc hadtörténete. Budapest, 2001. (A továbbiakban: *Hermann* 2001.) 35. o.

² Életrajza: *Kovács István*: A magyar szabadságharc lengyel mártírjai. In: „Egy a lengyel a magyarral”. A szabadságharc ismeretlen lengyel hősei. Történelmi esszék. (Második, javított és bővített kiadás.) Budapest, 2013. 225–242. o.

³ Ebből alakult meg a későbbiek folyamán a 38. honvédzászlóalj.

⁴ Ezek közül kiemelkedik a tirolói vadászzászlóalj, a gr. Festetich Oszkár őrnagy szervezte két század, illetve a Baudisz Izidor őrnagy által vezetett 1. vadászzászlóalj. Emellett a felső-magyarországi védserg alárendeltségében lévő, Cornidesz Lajos őrnagy által felállított és irányított Szepes megyei vadászcsapat mint jelentősebb önkéntes vadászalakulat. Dolgozattomban a négy hónapra, a szabadságharc mintájára alakult vadászcsapatokkal nem foglalkozom, mivel azok nem képezték a reguláris haderő részét.

⁵ *Hermann* 2001. 61–62. o. Tanulmányomban a honvédtisztek életrajzi adatait az alábbi művekből merítem: *Bona Gábor*: Tábormokok és törzstisztek az 1848–49. évi szabadságharcban. Budapest, 2000.; *Uő*: Századosok az 1848/49. évi szabadságharcban. Budapest, 2008–2009. I–II. k. (A továbbiakban: *Bona* 2008–2009.); *Uő*: Hadnagyok és főhadnagyok az 1848–49. évi szabadságharcban. Budapest, 1998–1999. I–III. k. (A továbbiakban: *Bona* 1998–1999.)

a Cornidesz Lajos őrnagy által szervezett szepesi vadászszázalój történetét írta meg a személyes élményei alapján. Emellett a Kuszko István által szerkesztett kolozsvári 1848–49. *Történelmi Lapok*ban jelent meg a 2. honvéd vadászrezred egykori századosának, Lászlófalvi Velics Károlynak a memoárja. A XIX. század végén a korszak neves történésze, Hegyesi Márton jelentetett meg két közleményt a honvéd vadászrezredek tisztikaráról a *Közlöny*ben megjelent tiszti kinevezések alapján. Emellett Hegyesi felvette a kapcsolatot a még élő honvéd vadászokkal, és a birtokába került adatokat publikálta.⁶

A két világháború között a korszak kiváló hadtörténésze, Gyalókey Jenő jelentetett meg egy nagyon fontos forrásközleményt a *Hadtörténelmi Közlemények* hasábjain. Érdemes idézni 1933-ban megfogalmazott sorait, mert máig érvényesen, kellőképpen prezentálják a honvéd vadászrezredek történetéről folytatott hadtörténeti kutatások állapotát: „Történetíróink az 1848–49-i honvédseregnek talán egyik csapatnemével sem bántak olyan mostohán, mint a vadászokkal, mert egymástól kölcsönzött téves adatok alapján, a valóságnál aránytalanul kisebb állománnyal és merőben téves összetételben szerepeltetik őket. Fokozza az általános zűrzavart az a körülmény is, hogy a rendes csapatokhoz tartozó vadászokon kívül a nemzetőrséggel azonos harcértékű (vagyis hasznavehetetlen) vadász- és lövészcsapatok is voltak, amelyeket írónk szintén az igazi vadászokhoz kevernek. De még így is jóval kisebb számot kapunk, akár taktikai egységek, akár állomány dolgában annál, amely a valóságnak megfelelne.”⁷

1945 után sem jelent meg történeti feldolgozás e csapattestekről, mindössze néhány visszaemlékezés sajtó alá rendezéséről beszélhetünk. Ezek közül kiemelkedik Bartha Mór, amelyet Gacsályi Gábor publikált, Szalay József főhadnagy kézírata, melyet a nagykőrösi Arany János Múzeum gondozott.⁸ Néhány sorban szól a honvéd vadászai szolgálatáról a visszaemlékezésében Csernátóni Vajda Sámuel és Borcsa Mihály, akiknek a kézíratai időközben szintén megjelentek.⁹

⁶ Szalay József: Egy honvéd naplójából (Visszaemlékezések). In: *Hazánk. Történelmi Közöny*. Szerk. Abafi Lajos. IX. k. 58–72., 88–103., 178–191., 255–263., 358–373. o.; *Tirts Rezső*, id.: 1848–49-iki élményeim, különös tekintettel a Cornides-féle szepesi guerilla-vadászok szereplésére a szabadságharcban. Késmárk, 1903.; *Lászlófalvi Velics Károly*: Jegyzetek az 1849-ik évi eseményekről. – A hadjárat alatt összegyűjtött adatokból, később a keleti emigráció alatt történekből egybeállította: *Lászlófalvi Velics Károly 1848–49 honvédszázados és volt emigráns*. Megjelent: 1848–49. *Történelmi Lapok*. Kolozsvár. Szerk. Kuszko István. 1895/5–6. sz. 34–35. o. (A továbbiakban: *Velics 1895*); *Hegyesi Márton*: Az 1. honvéd vadászrezred tisztikara. 1848–49. *Történelmi Lapok*. Kolozsvár. Szerk. Kuszko István. 1894/23. sz. 210–211. o. (A továbbiakban: *Hegyesi 1894*).

⁷ Gyalókey Jenő: A honvéd vadászrezredek állománya és tisztikara 1849. június 12-én. *Hadtörténelmi Közlemények* (a továbbiakban: *HK*), 1933. 1–2. sz. 103–110. o. (A továbbiakban: *Gyalókey 1933*.) Az idézett rész: 103. o.

⁸ Gacsályi Gábor: Az 1848/49-es szabadságharc eseményei Bartha Mór naplója alapján. In: Honismereti kutatások Szabolcs-Szatmárban. IX. Helytörténet. Nyíregyháza, 1981. 3–124. o.; *Novák László*: Egy nagykőrösi vadász főhadnagy visszaemlékezése az 1848/49. évi szabadságharcra. (Az Arany János Múzeum Kismonográfiai. 11.) Nagykörös, 1998.; *Lubik Imre*: Egy honvéd pap rabsága idején írt följegyzései a szabadságharcból. A 38-ik honvéd vadászszázalój viszontagságai 1849-ben. In: *Zakar Péter*: „Egyedül Kossuth szava parancsolt...” Katolikus papok feljegyzései az 1848/49-es szabadságharc eseményeiről. (Dél-Alföldi Évszázadok 16.) Szeged, 2001. 153–216. o.

⁹ Süli Attila – Demeter Lajos: Csernátóni Vajda Sámuel visszaemlékezése. *Erdélyi Múzeum*, 2012. 2. sz. 90–113. o. (A továbbiakban: *Csernátóni 2012*.) A vonatkozó rész: 112–113. o.; *Borcsa Mihály*: Csángó fiú a Cenk tövében. (Barcasági Könyvek 4.) Dunavarsány, 2011. (A továbbiakban: *Borcsa 2011*.) A vonatkozó rész: 29–31. o.

Jelen dolgozat az MTA BO/00002/12. számú Bolyai János Kutatói Ösztöndíjának támogatásával készült. Itt szeretnék köszönetet mondani elkészítéséhez nyújtott önzetlen segítségért Hermann Róbertnek, aki gazdag anyaggyűjtését rendelkezésemre bocsátotta, Németh Györgynek, a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára szakreferensének és Demeter Lajos helytörténésznek (Sepsiszentgyörgy).

Tanulmányom fő célkitűzése az Erdélyben szervezett 2–4. honvéd vadászrezredek történetének felvázolása. Emellett kitérek az 1. honvéd vadászrezred működésének erdélyi száaira, mivel 1849 februárjától ennek részére is toboroztak Erdélyben, illetve a fenti alakulat egy osztálya a szabadságharc folyamán az országrészben működött.

Előzmények

Erdély földrajzi adottságaiból adódóan kiválóan alkalmas volt a vadászokra jellemző harcmodort alkalmazó csapattevek szervezésére, illetve ilyen alakulatok alkalmazására. A polgári lakosság és a birtokos nemesség tulajdonában jelentős mennyiségű vadászfegyver volt, így 1848-ban, a nemzetőrség szervezésekor számos egyén saját puskával lépett be a nemzetőr alakulatokba. A tisztán vadászfegyverekkel felszerelt csapatok közül kiemelkedett a kolozsvári nemzetőrség vadász százada, illetve a gr. Kálnoky Dénes által önkéntesekből szervezett erdővidéki vadászcsapat. Mindkét alakulat részt vett az 1848 őszi harcokban.¹⁰

1849. január 6-án Beöthy Ödön teljhatalmú országos biztos szabad- és vadászcsapatok szervezésére, illetve az azokba való belépésre szólította fel Erdély lakóit. A belépők négyhavi szolgálatra kötelezték magukat, és saját fegyvereikkel vállalták a harctevékenységekben való részvételt. Kutatásaim szerint az ilyen jellegű alakulatok összlétszáma az országrészben kb. 4500 fő volt, a vadászcsapatok feloszlásuk után szilárd, harci tapasztalattal rendelkező bázist jelentettek a honvéd vadászrezredek számára.¹¹

1849. január 31-én a betegsége miatt lemondott Beöthy Ödön országos teljhatalmú biztos tisztelet Csány László vette át. Csány, aki korábban a feldunai hadsereg mellett funkcionált kormánybiztosként, már rendelkezett némi tapasztalattal az ilyen jellegű alakulatok szervezése terén. Az országos teljhatalmú biztos január 31-én, Kossuthoz írt levelében jelezte, hogy a havasi román felkelőket csak egy jól szervezett és felszerelt, a hegyvidéki harcban járatos vadászszázlálj lenne képes sakkban tartani. Ennek szellemében sürgette az Országos Honvédelmi Bizottmányt, hogy minél nagyobb számban küldjenek neki vadászfegyvereket.¹² Ebben az időszakban mind a polgári, mind a katonai vezetés számára nyilvánvalóvá vált, hogy a szabad- és vadászcsapatok nem tudnak megfelelni a reguláris haderővel szemben támasztott követelményeknek, így egyre többen szorgalmazták, hogy alakuljanak át rendes honvéd alakulatokká, vállalva a négyéves szolgálati időt.

Az utóbbinak szemléletes példája a Csíkban és Gyergyóban felállítani tervezett „székely vadász zászlálj” esete. A moldvai határ közelsége, és az annak vonzáskörzetében élő román lakosság lázadása miatt Mikó Mihály, a szék kormánybiztosa február elején megkezdte a zászlálj szervezését. Támogatására a törvényhatóságba érkezett Szentpáli Sándor, a 31. honvédzászlálj századosa. Mikó – a február 8-án Csányhoz eljutott levelében – javasolta, hogy négy hónap helyett, amely még az újoncok rendes kiképzésére sem elég, négy év legyen a szolgálati idő. Ugyanezt kérte Szentpáli is a február 28-án, Csányhoz írt jelentésében. Az országos teljhatalmú biztos az engedélyt megadta, sőt, kü-

¹⁰ *Süli Attila*: A nemzetőrség, a honvédség és a Kossuth-szabadcsapat szervezése Erdélyben 1848-ban. Sepsiszentgyörgy, 2011. 24–26., 190. o.

¹¹ *Süli Attila*: A szabad- és vadászcsapatok szervezése és működése Erdélyben 1849-ben. *HK*, 2012. 2. sz. 409–436. o. (A továbbiakban: *Süli* 2012.) 410–411., 426. o.

¹² Erre vonatkozólag lásd: Csány László kormánybiztosi iratai. 1848–1849. S. a. r. *Hermann Róbert*. I–II. k. (Zalai Gyűjtemény 44.) Zalaegerszeg, 1998. (A továbbiakban: Csány ir.) II. k. 44., 78., 87–88., 94., 106–107. o.; *Márki Sándor*: Az 1848–49-ik évi szabadságharc története. In: A Magyar Nemzet Története. Szerk. *Szilágyi Sándor*. A modern Magyarország. (1848–1896.) Budapest, 1898. 10. k. 3–394. o. A vonatkozó rész: 228. o.; Csány ir. II. k. 152. o. Csány jelentése Kossuth Lajoshoz. Kolozsvár, 1849. január 31.

lön rendeletben fejtette ki az alakulat szervezésének követelményeit. E szerint a zászlóaljba csak olyan egyént lehetett felvenni, aki legalább 5 láb magas, legalább 20 éves volt és orvosi bizonyítvánnyal rendelkezett. Emellett a belépőknek saját lőfegyverrel is rendelkezniük kellett. 20 fő jelentkezése esetén ki kellett nevezni közülük egy őrzetöt, akinek irányításával az újoncok Csíkszeredára vonultak. Szentpáli köteles volt a helyi katonai parancsnokság számára minden reggel jelenteni, pontos számadást vezetni, illetve az újoncokat rendszeresen gyakorlatoztatni. Csány pozitív döntése ellenére a zászlóalj helyett csak egy század jött létre, amely később integrálódott a honvéd vadászrezdekbe.¹³

Az 1. honvéd vadászrezd szervezése és működése Erdélyben

Az ezred számára folytatott erdélyi toborzás (1849. január–március)

A honvéd vadászrezdek szervezésének feladatát Ormai (Auffenberg) Norbert nyerte el, aki 1813-ban született Csehországban. Szülei katonai pályára szánták, tanulmányai befejezése után a 31. sorgyalogezrednél szolgált hadnagyi rendfokozatban. 1840-ben egy pánszláv összeesküvésben való részvételért letartóztatták, és 14 év várfogságra ítélték. 1848-ban Munkács várában raboskodott. 1848. május 2-án a magyar kormány felterjesztésének eredményeképpen közkegyelemben részesült, majd augusztusban beállt Woroniecki fentebb már említett vadászcsapatába. Itt századosi rendfokozatban szolgált, október 19-én őrnagynak léptették elő, egyben ő lett az Országos Honvédelmi Bizottmány elnöke, Kossuth Lajos szárnysegédje. E közvetlen kapcsolat feltétlenül szerepet játszhatott abban, hogy az Országos Honvédelmi Bizottmány elfogadta Ormainak egy vadászrezd felállítására vonatkozó javaslatát, s őt bízták meg 1848. december 22-én ennek megszervezésével. A pozitív döntésről Ormai feltehetőleg már korábban értesült, mert 1848. december 20-án már egy német nyelvű felhívást tett közzé egy „tiroli” vadászrezd alapítására. Ormai a belépőknek 20 forint foglalót ígért, emellett a napi zsold fővadász esetében 30, alvadásznak 24, közvadász számára pedig 16 krajcár volt. Hegyesi Márton szerint a vadászoknak „fényes díjazásuk volt”, ami arra utal, hogy a honvédekhez képes lényegesen magasabb illetményt kaptak. Az ezred toborzó és felvételi irodája Pesten, a Lipótvárosban lévő 292. számú ház volt, a fővárosok feladása után (1849. január eleje) pedig Nagyváradon a „Nemess” házban. Ezzel egyidejűleg Ormai felhívást intézett a polgári lakossághoz, amelyben a birtokukban lévő vadászfegyverek – készpénz ellenében – való beszolgáltatására szólított fel.¹⁴

¹³ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár (a továbbiakban: MNL OL) H 103. 22. k. Csány László pénztári naplója. 1849. (A továbbiakban: Csány László pénztári naplója.) 76. pont. 1849. február 10.; Magyar Tudományos Akadémia. Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye. (A továbbiakban: MTA Kt.) Csány László levéltára. Másolatok. Az aradi Csány-levéltár, pontosabban az 1849. évi országos biztosság január-június közötti iratairól készült másolatok. Ms. 4925. (A továbbiakban: Csány-lt.) 1849:3470. Szentpáli százados levele. Csíkszereda, 1849. február 28.; MTA Kt. Csány-lt. 1849:754. Csány rendelete Szentpálhoz. Kolozsvár, 1849. március eleje.; Csány ir. II. k. 218. o. Csány levele Szentpálhoz. Kolozsvár, 1849. március 7.; MNL OL Hadügyminisztérium, általános iratok. H 75. (A továbbiakban: H 75.) 1849:3785. Szentpáli Sándor levele Kossuth Lajoshoz. Gyergyószentmiklós, 1849. március 17.; *Süli* 2012. 423. o.; Szentpáli százada egy tisztből és 182 vadászból állt. MTA Kt. Csány-lt. Sz. n. Gál Sándor ezredes létszámkimutatása. Csíkszereda, 1849. március 21.

¹⁴ Kossuth Lajos Összes Munkái. XIII. Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány élén. I. rész. S. a. r. *Barta István*. Budapest, 1952. (A továbbiakban: KLÖM XIII.) 853. o. Az Országos Honvédelmi Bizottmány megbízása Ormai őrnagynak. Pest, 1848. december 22. Ormai december 20-án kelt felhívását közli: *Karl Obermann*: Die ungarische Revolution von 1848/49 und die demokratische Bewegung in Deutschland. Budapest, 1971. 64–65. o.; *Hegyesi* 1887. 136. o.

Időközben Ormai konfliktusba keveredett a hadügyminisztériummal, mivel újoncait a honvédszászlóalj állományából is toborozta. Bár Kossuth január 31-én kelt levelében megróttta őt, sőt a hadügyminisztérium a toborzást leállította, Ormai későbbi kérésére (február 13.) február 15-én ismét engedélyezte azt.¹⁵

1849 elején az első vadászrezd osztályait zászlóaljakra szervezték, a későbbiek folyamán azonban a zászlóalj keretet megszüntették, az osztályok közvetlenül illeszkedtek az ezredek szervezetébe. A bevezetőben már utaltam rá, hogy egy ezred nyolc osztályból állt. Egy osztály két századból, egy század elméleti létszáma 150 fő volt. Bár az ezredköteleket meghagyták, ez azonban csak adminisztratív egység volt, a vadászokat többnyire osztály, század és félszázad kötelékben vetették be. Bár minden ezrednek volt törzse, de parancsnoka nem, mivel Ormai közvetlenül akarta irányítani azokat. Ennek ellenére Ormai jogköre csak adminisztratív jellegű volt, mivel a harcoló osztályokat vagy századokat mindig annak a katonai szervezetnek a vezetője irányította, amelynek alárendeltségébe tartoztak.¹⁶

Ormai kezdetben Magyarországon toborozta ezrede állományát, 1849. február elején azonban megbízottjai útján kiterjesztette működési területét Erdélyre is. A rendelkezésemre álló adatok alapján két személy folytatott a felhatalmazása alapján toborzást az országgrészben: Farkas István százados Észak-Erdélyben és Székely Ádám a Székelyföldön.

A két szervező feltehetőleg párhuzamosan tevékenykedett, legalább is egy február eleji kútfő erre utal. Farkas február 7-én jelentette Csánynak, hogy 186 újonca van, melyből 26 Székelyföldről érkezett. Az utóbbiak azonban a puskát meg sem tudják fogni, így szinte hasznavehetetlenek. Vadászai 99 kisebb kaliberű lökupaos fegyverrel, 79 tölténytáskával, 16 löportartóval, tíz csappantyútáskával, 124 csizmával, tíz atillával és 94 nadrággal voltak felszerelve, azonban szüksége van még csappantyútartóra és saskörömrre,¹⁷ amelyek nélkül a századának veszélyes lenne hadművelési területre vonulni. Kérte, hogy a Torda megyei mozgó csapatoknál lévő vágószuronyos puskákat az ő újoncái kapják meg. Közölte, hogy a megkezdett toborzást mindenképpen folytatja. Ennek eredményeként február végén újabb 45 újoncot sikerült beavatnia.

Az újoncok létszáma március elején elérte a 200 főt, ebből 56 fő ismét a Székelyföldről érkezett, akiket a századparancsnok ebben az esetben is szolgálatra alkalmatlannak minősített. De felvett olyan egyéneket is, akik kiválóan ismerték a vadászok harcmodorát, ezek az újoncok a szamosújvári és a Doboka megyei vadászcsapatoktól léptek át, azonban őket a szamosújvári vadászcsapat parancsnoka letartoztatta és fogságra vetette. Farkas panaszt tett a helyi katonai parancsnokságnál, de nem engedték szabadon őket. Ezért kérte az országos teljhatalmú biztos intézkedését.¹⁸

Ezzel szemben Nánási László főhadnagy, szamosújvári parancsnok március 12-én kelt levelében arra hívta fel Csány László országos teljhatalmú biztos figyelmét, hogy azon rendelete, mely szerint a parancsnokok nem akadályozhatják a honvéd vadászok közé való átlépést, azért veszélyes, mert Farkas az előőrsi szolgálatra vezényelt álló-

¹⁵ Kossuth Lajos Összes Munkái. XIV. Kossuth Lajos Országos Honvédelmi Bizottmány éln. II. rész. S. a. r. *Barta István*. Budapest. 1953. (A továbbiakban: KLÖM XIV.) 280–281., 451. o.; Csány ir. II. k. 176. o. Csány levele Kossuth Lajoshoz. Kolozsvár, 1849. február 12. Csány Ormai tevékenységéről így vélekedett: „Ormai, hallom, rossz fát tett a tűzre. Az új csapat alakítók sok bajt okoznak.”

¹⁶ *Gyalóky* 1933. 103–104. o.

¹⁷ Sasköröm vagy körömvás. A vadászpuskák töltővesszőjének végén lévő fojtás.

¹⁸ Hadtörténelmi Levéltár. Az erdélyi teljhatalmú biztosok levéltára. Mikrofilm. (A továbbiakban: HL Csány-lt.) 1849:533. Farkas István százados levele. Szamosújvár, 1849. február 7.; Uo. 1849:170. Farkas százados levele. Szamosújvár, 1849. február 12.; Csány László pénztári naplója, 93. pont. 1849. február 12. és 456. pont. 1849. március 31.; MTA Kt Csány-lt. 1849:467. Ormai őrmagy levele Csányhoz. Debrecen, 1849. február 19. Ebben megköszönte, hogy Csány támogatta Farkas századost és megígérte, hogy ő is minden segítséget meg fog adni az országos teljhatalmú biztosnak.; HL Csány-lt. 1849:505. Farkas százados levele. Szamosújvár, 1849. március 4.

mányból is toboroz. A szamosújvári szabadcsapatból már több mint 60 fő lépett át, ami előre vetítette az alakulat felbomlásának rémét.¹⁹

Székely Ádám hadnagy január 30-án kapott felhatalmazást Ormaitól a „Kossuth” vadászrezred részére történő székelyföldi toborzásra, illetve a lőfegyverek, török, kések és kardok begyűjtésére. Székely Ádám február 12-én Marosvásárhelyen nyomtatott felhívást tett közzé a Székelyföld lakosaihoz. Felhívásának sorait így zárta: „Mindenik szerződött újonc négy évre honvédnek esküszik fel, kap 20 p. frt. marok pénzt, s azon felül 12 p. krt. napidíjt és kenyeret. Az alvadász 24 p. kr., a fővadász 30 p. kr., a trombitás 28 p. kr. és kenyér részletet.

Ha valaki saját fegyverével lép be az ezredbe, kétszeres nemes tettet tanúsítand. De ha szándékoznék fegyverét megtartani, annak becsára azonnal kifizettetik, s a fegyvere mégis sajátja maradván, azt az idő betöltése után is magával hazaviendi.

Ezekon kívül mindennemű vadászfegyverek, főképp vontcsövű puskák, vadászkések, kurtacsok,²⁰ ódivatú kardok, alku áron készpénzért megvásároltnak a toborzó hivatal főszállásán.” Székely Ádám további tevékenységéről forrásokkal nem rendelkezem.²¹

A szervezés további lépései 1849 tavaszán

Az első honvéd vadászrezred erdélyi toborzása során szerzett tapasztalatok alapján merülhetett fel azon elképzelés Ormai részéről, hogy a honvéd vadászrezredek további szervezését úgy lehet meggyorsítani, ha az Erdélyben lévő vadászcsapatokat, amelyeknek négy hónapos szolgálati ideje rövidesen lejár, ráveszi a csatlakozásra. 1849 elején Ormai felhívást intézett Erdély lakóihoz, amelyben az I. honvéd vadászrezredbe való belépésre buzdított. Tekintettel arra, hogy a forrásban utalás történt szabadulásának időpontjára (alig tíz hónapja), a nyomtatvány feltételezett keletkezési időpontja március vége vagy április eleje, ekkor ugyanis a szervező Erdélyben tartózkodott. Ormai Erdély lakóit a négy hónapos szabadcsapatbeli szolgálat helyett a négy éves honvéd vadászira ösztönözte.²² Ormai április 5-én érkezett Kolozsvárra, a szervezés elősegítése érdekében. Itt azonban vadászcsapatokkal nem találkozott, s továbbindult Tordára és Marosvásárhelyre. Egyben tájékoztatta az országos teljhatalmú biztost, hogy Szentpáli Sándor, Jeney József, Szabó Lajos és Sebessy István vadászcsapatai csatlakoztak az első honvéd vadászrezredhez.²³

Fentebb már említettem, hogy a tömeges átlépésekhez a motiváló tényezőt a honvéd vadászok kiemelt díjazása jelentette, s hogy ez ellentétet szült a vadászok és a többi alakulat között, ráadásul nagyon megterhelte az országos teljhatalmú biztos pénzügyi forrásait. Csány Kossuthoz írt egyik levelében egyenesen így fogalmazott: „Én itt a vadászoknak magasabb fizetését megszüntetem, de arra mégis egy helybenhagyás szükséges; ilyen gazdaságban, mint ez az erdélyi gazdaság megőszül a fiatal ember is; hát a vén.”²⁴

¹⁹ HL Csány-lt. 1849:67. Nánási László főhadnagy levele. Szamosújvár, 1849. március 12.

²⁰ Kurtály: rövid csövű vadászpuska.

²¹ Székely Nemzeti Múzeum Kézirattára. Sepsiszentgyörgy. Sz. n.

²² MNL OL 1848–49-es nyomtatványok. R 32. 21. d. 27/C. Ormai Norbert alezredes: „Erdély lelkes fiai.” (1849. március–április) Közli: Aradi ereklyemúzeum. Okmánytár. Válogatott iratok és dokumentumok. Okmánytár az Aradi Ereklyemúzeum iratanyagából. (1836–1892) A reformkor, a forradalom és szabadságharc, a megtorlás, az emigráció és a kiegyezés korának dokumentumai. Szerk. *Hermann Róbert*. Budapest, 2012. 232. o.

²³ HL Csány-lt. 1849:1258. Ormai levele Csányhoz. Kolozsvár, 1849. április 5.

²⁴ Csány ir. II. k. 270. o. Csány levele Kossuthoz. Kolozsvár, 1849. április 16. A hadügyminisztériumnak írt levelében pedig így fogalmazott: „A külömbféle osztályzatú fizetések, amint egyrészt szinte terhére vannak az álladalomnak, úgy másrészt szomorítva bosszontók; ugyan mennyivel ér többet a vadásznak, a német légióknak élete a szegény honvéd magyarénál?” Csány ir. II. k. 271. o. Kolozsvár, 1849. április 16.

A növekvő költségek miatt az országos teljhatalmú biztos ellentétbe került Ormaival, aki bepanaszolta őt a kormányzónál. Csány válaszában kifejtette: „Dehogyan tesztek nehézséget Ormai vadászai iránt. De már mennyire Erdélyt illeti, azokat én állítám ki, s én szereltem és szerelem nagyrészt, s én fegyverzem. Azért legalább amíg itt nagy reájok a szükség, engedd, hogy maradjanak. A vásárhelyieket Bem szétkergette, újra szedtem össze, s most fegyverzem őket itt Kolozsvárt. Ezt csak azért írom, mert Ormai borostyánjába előtted osztolni akarok. Nagyrészt székely rokonok. Ezeket a székelyeket, az ő stíljekben erősen szeretem, igen hasonlítanak a zalai néphez.”²⁵

Később azonban helyreállt a gördülékény munkakapcsolat Csány és Ormai között. Eördögh Jenő hadnagyi kinevezését a honvéd vadászokhoz – feltehetőleg Ormaival egyetértésben – az országos teljhatalmú biztos javasolta Mészáros Lázár hadügyminiszternek. 1849. május 8-án Csány felhívást tett közzé Erdély hölgyeihez, melyben a haza szolgálatára buzdította őket. Elsősorban varrásban, mosásban és betegek ápolásánál számított az ajánlkozók segítségére, akiknek Ormai ezredesnél kellett jelentkezni.²⁶

A továbbiakban az egyes vadászcsapatoknak a honvéd vadászrezdekbe való integrálódását vázoló fel.

Sebessy István Udvarhelyszékben alakult csapatát, amely április elején már a honvéd vadászrezdekhez tartozott, Csány kérésére április 5-én rendelte Ormai Kolozsvárra, elsősorban helyőrségi szolgálat ellátására. Azonban arra az álhirre, hogy az orosz csapatok a Tölgyesi-szoroson be akarnak törni Erdélybe, Gál Sándor ezredes, székelyföldi katonai parancsnok a veszélyeztetett helyre rendelte az alakulatot. Ahogy a támadás hírének valótlansága kiderült, a csapat Kolozsvárra vonult. A „kincses városba” érkező két század parancsnoka Bartha Gergely százados volt. Az osztály április 12-én érkezett Erdély fővárosába Marosvásárhelyről, Bartha azonnal ruházati igény nyújtott be Csányhoz. E szerint a vadászoknak szüksége van 180 pár cipőre, hatvan pár csizmára, száz nadrágra, száz zekére, 250 sapkára, valamint a négy fő- és 24 alvadász „köntösbeli” felruházására. Április 27-én Csány a székely honvéd vadászokról az alábbiakat jelentette Kossuthnak: „Van a városban 600 székely vadász fiú, ezek futkosnak, kiabálnak. Neved hangja ezerszerre hasítja a leget, elláthatlan tömeg erkélem előtt, honnén most jövék be. Leveledet felolvasám, ennek olvasása, Istenemre mondom, majd örülségig fokozta a lelkesülést. Barátom, Te nagy vagy, mert Isten után Te teremtéd e napot, és én lelkemből örülök, hogy a nagy Te vagy.”²⁷

²⁵ Csány ir. II. k. 288. o. Csány levele Kossuthoz. Kolozsvár, 1849. április 24.; Bemnek a vadászokkal kapcsolatos ellenérzéseiről tanúskodnak Kossuthhoz ez időben írott levelei. Ezeket közli francia eredetűben és magyar fordításban: Petőfi Sándor levelezése. S. a. r. *Kiss József, V. Nyilassy Vilma és H. Törő Györgyi.* (Petőfi Sándor összes művei VII. k.) Budapest, 1964., magyarul: *Kedves Gyula – Ratzky Rita:* Csataterék Petőfije. Dokumentumok, Petőfi-művek hadtörténeti és irodalomtörténeti-poétikai elemzésekkel. (Timp-Militaria XI.) Budapest, 2009. (Az utóbbi szempontra Hermann Róbert hívta fel a figyelmemet.)

²⁶ Csány ir. II. k. 304. o. Csány levele Mészárosnak. Kolozsvár, 1849. május 2.; Uo. 309–310. o. Csány felhívása. Kolozsvár, 1849. május 8.

²⁷ MTA Kt. Csány-lt. 1849:708. Csány levele Sebessy őrnagyhoz. Kolozsvár, 1849. április 5.; MNL OL H 75. Ad. 1849:5682. Gr. Lázár Dénes alezredes levele Csányhoz. Marosvásárhely, 1849. április 12.; HL Csány-lt. Sz. n. Bartha Gergely százados levele. Kolozsvár, 1849. április 13.; Csány-ir. II. k. 292. o. Kolozsvár, 1849. április 27. a) éjjel 2 óra b) este fél 10 óra. Csány levele Kossuthoz.; MTA Kt. Csány-lt. XIX/4. Berzenczey Antal őrnagy, kolozsvári katonai parancsnok jelentése. Kolozsvár, 1849. április 17. E szerint a városban van 1,5 század udvarhelyszéki, 6 század maroszéki vadász. Az utóbbiból 1,5 század rövidesen Tordára fog vonulni.; Csány László pénztári naplója, 596–597. pont. 1849. április 19. Ezzel szemben Gál Sándor ezredes, székelyföldi katonai parancsnok szerint Sebessy vadászai, melyek két gyalogos és két lovas századot képeztek, még május elején is Marosvásárhelyen állomásoztak. Létszámuk 426 gyalogos és 124 lovas volt. MTA Kt. Csány-lt. 1849:1801. Gál ezredes levele. Csíkszereda, 1849. május 6.

A Kolozsváron helyőrségi szolgálatot ellátó honvéd vadászok számos esetben adtak kíséretet a rab-, fegyver- és lőszerszállítmányok biztosításához.²⁸ Komoly problémát jelentett Udvarhelyszéken, hogy a táborban szolgálatot teljesítő honvéd vadászok családtagjait a földesurak számos esetben elűzték a vitatott jogállású telkeikről. Az ügyben Sebessy panasszal fordult K. Horváth János udvarhelyszéki kormánybiztoshoz 1849. május 8-án. A forrás szerint a csapat ekkor már a 2. honvéd vadászrezredhez tartozott, annak 4. osztályát képezve.²⁹

Kezdetben szintén az 1. honvéd vadászrezredhez csatlakozott Kádár Ferenc százados lápos vidéki vadászcsapatának állománya, legalább is Csány pénztári naplójának 1849. március 31-i bejegyzése erre utal. Kádár Mieczyslaw Woroniecki alezredes, szamosújvári katonai parancsnoktól nyert felhatalmazást egy honvéd vadász század szervezésére. Két nap alatt ötven olyan egyént vett fel, akik bár nem a legalkalmasabbak voltak, de orvosi bizonyítvánnyal és saját lőfegyverrel rendelkeztek, s jó céllövők voltak. Ilyen rövid idő alatt Kádár nem ismerhette ki az újoncokat, azok feltehetőleg a korábbi vadászcsapatának tagjai voltak. A szervező szerint a létszám rövidesen meg lesz, így kért 1000 forintot az országos teljhatalmú biztostól a foglaló kiadása érdekében, valamint igényelt ötven sapkát és ötven köpenyt. Emellett a szervező konfliktusba keveredett Eperjesi József századossal, a Belső-Szolnok megyei vadászcsapat első századának parancsnokával, aki félve százada szétesésétől, az átlépést akadályozta, illetve a már kilépetteket igyekezett a visszatérésre rávenni. Kádár április 2-án kelt levelében kérte az országos teljhatalmú biztost, hogy nevezze ki Budai Györgyöt főhadnagynak, Csernátони Sámuel és Bányai Józsefet hadnagynak, Ványolos Miklóst és Veres Lászlót fővadásznak a századához. Utóbbiak korábban vagy a nemzetőrségnél, vagy vadászcsapatnál szolgáltak. Egyben fegyvert is igényelt. Kádár százada, melyet április közepén az „erdélyi vadászrezred 1. századának” neveztek, az alábbi létszámmal rendelkezett: 175 fő, melyből egy százados, egy főhadnagy, két hadnagy, két őrmester, 12 tizedes képezte a tiszti és altiszti kart. A fegyverzet 64 vadászpuska volt. A század Tóth Ágoston ezredes rendelkezésére április 22-én vonult Beszterce, fegyverzetük és felszerelésük azonban hiányos volt. Kádár kérte Csánytól, hogy a felszerelés végett rendelje őket Nagyváradra, valamint Incze Domokos főhadnagy előléptetését.³⁰

A Belső-Szolnok megyei vadászcsapat első századának állománya – Ormai felhívásainak eredményeképpen – mintegy felére csökkent 1849 májusára. Ugyanez történt a 62 fős széki vadászcsapat esetében is, melynek parancsnoka, Csiszár Károly főhadnagy áprilisban már Ormai részére toborzott.³¹

²⁸ MNL OL R 306. 19. sz. A 2. honvéd vadászrezred parancsnokság kivonati jegyzőkönyve. (A továbbiakban: R 306. Kivonati jegyzőkönyv.) 13. bejegyzés. 1849. június 3.

²⁹ Az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc Udvarhelyszéken. Korabeli iratok, jegyzőkönyvek, lajstromok. Közli: *Pál-Antal Sándor – Zepezčaner Jenő*. Székelyudvarhely, 2005. (A továbbiakban: *Pál-Antal – Zepezčaner* 2005.) 333–334. o. Sebessy őrnagy levele Udvarhelyszékhez. Marosvásárhely, 1849. május 8. Uo. 345–346. o. A 2. honvéd vadászrezred parancsnokságának levele Udvarhelyszékhez. Marosvásárhely, 1849. május 12. Kéri a 4. osztály 1. századában szolgáló Majla Mosi közvadász családjának visszahelyezését a telkébe.

³⁰ Csány László pénztári naplója, 546. pont. 1849. április 16.; HL Csány-lt. 1849:544. Kádár Ferenc levele. Szamosújvár, 1849. március 10.; HL Csány-lt. Sz. n. Kádár Ferenc százados levele. Szamosújvár, 1849. március 13.; MTA Kt. Csány-lt. 1849:1448. Kádár Ferenc százados levele. Szamosújvár, 1849. április 2. Csány a tisztek kinevezését jóváhagyta, fegyvert küldeni azonban nem tudott. Kérte, hogy Kádár gondoskodjon az altisztekről is.; MNL OL H 75. 1849:21745. Tóth Ágoston ezredes levele. Beszterce, 1849. április 15.; MTA Kt. Csány-lt. 1849:2434. Kádár Ferenc százados levele. Beszterce, 1849. április 29.; *Csernátони* 2012. 112–113. o.

³¹ *Kádár József*: Belső-Szolnok és Doboka vármegye története. 1848–49. Dész, 1890. (A továbbiakban: *Kádár* 1890.) 190. o.; A század parancsnoka Eperjesi József százados volt. *Süli* 2012. 430. o.; MTA Kt. Csány-lt. 1849:2517. Csiszár Károly főhadnagy levele. Szék, 1849. május 4. Bona Gábor szerint a 2. honvéd vadászrezrednél Csiszár Domokos szolgált főhadnagyi rangban. *Bona* 1998. I. k. 279. o.

Szentpáli Sándor százados, Csíkban és Gyergyóban toborzott honvéd vadász újoncainak létszáma március közepén 277 fő volt. A szervező őket Marosvásárhelyre indította és 2000 forintot igényelt felruházásukra az országos teljhatalmú biztostól. Egyben kérte, hogy Csány engedélyezze az Udvarhelyszéken és Gyergyóban létrejött négy hónapos vadászcsapatok tagjainak csatlakozását a honvéd vadászokhoz. Szentpáli századai feltehetőleg Tordára kerültek és részt vettek a havasok zárolásában.³² A szervező által 1849. március 17-én századosnak javasolt Olasz Károly ugyanis Csány László pénztári naplójának 654. pontja szerint (1849. április 25.) fővadászként a vadászrezd első zászlóaljával Tordán állomásozott.³³

Szintén csatlakozni kívánt a honvéd vadászrezdhez Jeney József őrnagy szabadcsapatával, aki 1849. január végén egy 1200 fős alakulatot szervezett Marosszékből – más, az alábbiakban közölt forrás szerint az alakulat csak 1096 fős volt (lásd a táblázatot!).³⁴ Jeney vadászcsapatát rendes alakulattá kívánta átszervezni (vadászzászlóalj) és ennek érdekében március 7-én nyomtatott felhívást tett közzé Marosvásárhelyen. Jeney a felhatalmazást Forró Elek alezredestől, marosvásárhelyi katonai parancsnoktól nyerte. Elképzelését a csapatról kiáltványának záró sorai tartalmazták: „Egy honvéd vadász zászlóalj alakuland önkéntesekből a székely földön három évre kötelező erővel. Mindenik önként ajánlkozó vadász, napi díja 10 p. kr. és ezen felül 10 pengő forint előpénzzel jutalmaztatik. A trombitás 20 pengő forint előjutalmon kívül naponta 28 pengő krral láttatik el.

Ruházatról az álladalom gondoskodik, mely csinos leend.

Fegyvert a haza fog adni.

De aki saját fegyverével karját is fölszenteli a megtámadott haza védelmezésére, annak érdeme kétszeres, sőt a 3 év betöltése után is fegyverét, mint sajátját magával viendi.”

Jeney március végén jelezte Ormainak, hogy két századával hajlandó csatlakozni a honvéd vadászokhoz. A két század létszáma az alábbiak szerint alakult:

<i>Század</i>	<i>Rendfokozat, beosztás</i>	<i>Létszám</i>
I.	Őrnagy	1
I.	Százados	3
I.	Főhadnagy	3
I.	Hadnagy	5
I.	Főorvos	1
I.	Alorvos	1
I.	Törzstrombitás	1
I.	Porkoláb	1
I.	Fővadász	15

³² A havasok zárolásán az érchegyeségi román felkeléssel szemben felállított védelmi rendszert értjük. A rendelkezésre álló reguláris erő kevés volt a román felkelés leveréséhez, a helyi terepviszonyok pedig nagyban megnehezítették egy támadó különítmény utánpótlását. A havasok zárolásának az volt a célja, hogy a lázadást elszigeteljék és így kényszerítsék fegyverletételre a felkelőket. Meg kell jegyeznünk, hogy a feladat tökéletes végrehajtásához nem állt rendelkezésre elegendő erő, ráadásul a román felkelők rendszeresen kaptak utánpótlást a gyulafehérvári erődből.

³³ HL Csány-lt. 1849:748. Szentpáli Sándor százados levele. Gyergyószentmiklós, 1849. március 17.; Csány László pénztári naplója. 654. pont. 1849. április 25.

³⁴ Meg kell jegyeznünk, hogy Jeney szokatlanul nagy századlétszámokkal operált.

<i>Század</i>	<i>Rendfokozat, beosztás</i>	<i>Létszám</i>
I.	Alvadász	30
I.	Trombitás	2
I.	Közvadász	500
II.	Százados	2
II.	Főhadnagy	3
II.	Hadnagy	5
II.	Fővadász	5
II.	Alvadász	30
II.	Trombitás	2
II.	Közvadász	500

A zászlóaljba feltehetőleg Jenei régi vadászcsapatának tagjai léptek be. Mivel a korábbi csapata ellen a polgári hatóságok és a lakosság számos panaszt nyújtotta be, ezért József Bem altábornagy parancsára br. Bánffy János ezredes a vadászzászlóaljat lefegyvereztette.³⁵

Ezen felül április elején már bejelentette csatlakozási szándékát Szabó Lajos őrnagy szabadcsapata, amely Torda megye felső kerületében jött létre. Április elejére a Torda megyében alakult vadászcsapatok többsége integrálódott a honvéd vadászeredekbe.³⁶

A fenti szabad- és vadászcsapatok csatlakozásával az összlétszám meghaladta az 1. honvéd vadászeredek kereteit, így szükségessé vált újabbak felállítását. Ennek elősegítése érdekében Ormai 1849 áprilisában személyesen Erdélybe utazott.

Ormai szervezői működése Erdélyben (1849. április–július)

Kossuth április 19-én kelt rendeletében újabb vadászeredek alakítására adott felhatalmazást Ormainak, mivel indoklása szerint működése már eddig is komoly eredményeket hozott és a honvéd vadászok az ellenséges csapatok előtt jól megállták a helyüket. Kossuth az ezred szervezetét nyolc, egyenként két századból álló osztályban határozta meg. Az első vadászere, melynek a székhelye Nagyvárad volt, ekkor öt osztállyal rendelkezett, amely mellé a fentiek szellemében még hármat kellett szervezni. A 2. vadászere, melynek székhelye Medgyes, parancsnoka pedig Sebessy István őrnagy. A 3. vadászere, melynek székhelyének Kossuth Kolozsvárt vagy Marosvásárhelyt javasolta.³⁷ Kossuth utasítása

³⁵ Jenei csapatára: *Süli* 2012. 419–421. o.; MNL OL H 75. 1849:6917. Ormai a hadügyminisztériumhoz. 1849. március 17. „Jenei őrnagy vezérlete alatt négy hónapos csapat lévén – az ezredhez négy évre lekötelve csatlakozik – mi végett a hadügyminisztériumi engedelemmel ezred parancsnok oda utazik.” MNL OL Miniszterelnökség, Országos Honvédelmi Bizottmány, Kormányzó-elnökség, Kossuth Politzei Akten. Általános iratok. H 2. (A továbbiakban: H 2.) 1849:696/4. Jenei levele Kossuthoz. 1849. június 29. körül.

³⁶ MTA Kt. Csányi-lt. 1849:1258. Ormai levele. Kolozsvár, 1849. április 5.; Szabó csapata két gyalogos századból (459 fő) és egy lovas szakaszból (38 fő) állt. *Süli* 2012. 432–433. o.; MTA Kt. Csányi-lt. 1849:1464. Br. Egloffstein Albert alezredes, tordai katonai parancsnok levele. Torda, 1849. április 11.

³⁷ Kossuth javaslatával szemben a 2. vadászere, melynek székhelye Kolozsvár, a harmadik Marosvásárhely, míg a negyedik Medgyes lett. Sebessy a 3. vadászere parancsnoka lett, míg a második ezred élére gr. Bethlen Ferenc őrnagy került. A negyedik vadászere, melynek ideiglenes parancsnoka Bíró (Richter) Ede őrnagy lett, aki június 22-ig látta el ezt a beosztását. (Bona Gábor szíves közlése.)

szerint Ormainak az első vadászrezdek kiállítását után azonnal Erdélybe kellett utaznia az ottani szervezés elősegítésére. Az ezredesnek és parancsnoknak, valamint főfelügyelőnek kinevezett Ormainak jogában állt századostól lefelé tiszteket kinevezni, ennél magasabb rendfokozat esetében javaslattevési joga volt a hadügyminisztérium felé. Már ekkor megfogalmazódtak az első tiszti kinevezési javaslatok az alábbiak szerint:

<i>Név</i>	<i>Rendfokozat</i>	<i>Alakulat</i>
Rozsváry Ferenc	őrnagy, osztályparancsnok	1. vadászrezdek
Krizsár Károly	őrnagy, osztályparancsnok	1. vadászrezdek
Sing József	őrnagy, osztályparancsnok	1. vadászrezdek
Jeney József	őrnagy, osztályparancsnok	1. vadászrezdek
Dolinay Mihály	őrnagy, osztályparancsnok	2. vadászrezdek
Sebessy István	őrnagy, osztályparancsnok	2. vadászrezdek
Szentpáli Sándor	őrnagy, osztályparancsnok	3. vadászrezdek
Szabó József	őrnagy, osztályparancsnok	3. vadászrezdek

Ormai április 20-án kelt levelében tájékoztatta Csány László országos teljhatalmú biztost a kormányzói felhatalmazásról. Kérte, hogy az Erdélyben tevékenykedő éllemezési biztosok támogassák a tevékenységét.³⁸

Emellett Ormai gondoskodott erdélyi utazása előtt a helyettesítéséről. Az első vadászrezdek parancsnokságát átadta Mártonffy Zsigmond őrnagynak, a nagyváradi főhadfogadó parancsnokává pedig Eperjessy Antal századost nevezte ki. A 2. vadászrezdek telephelye Medgyes (Grósz Móric hadnagy, parancsnok), a 3. vadászrezdeké (Gesznér Tamás hadnagy, parancsnok) pedig Marosvásárhely lett. A három telep feletti főfelügyeletet Rozsváry századosra bízta.³⁹

A későbbiek folyamán Ormai az Erdélyben alakuló vadászrezdek szervezetét az alábbiak szerint tervezte: A 2. ideiglenes parancsnoka gr. Bethlen Ferenc őrnagy, míg a harmadiké Sebessy István őrnagy lesz. A két ezred és a felállítandó negyedik ezred gazdasági ügyeiért Bíró Ede őrnagy a felelős, aki azonban más alakulathoz került. Az osztálytörzs egy őrnagyból (parancsnok) és annak segédtszjtjéből, egy zászlósból és két orvosból és egy puskaművesből állt. A század állománya pedig egy századosból (parancsnok), egy főhadnagyból, két hadnagyból, két fő- és tíz alvadászból, tíz örvezetőből, két trombitásból, két ácsból és 126 közvadászból állt.⁴⁰

³⁸ Kossuth Lajos Összes Munkái. XV. Kossuth Lajos kormányzóelnöki iratai. S. a. r.: *Barta István*. Budapest, 1955. (A továbbiakban: KLÖM XV.) 51–52. o. Kossuth rendelete Ormaihoz. Debrecen, 1849. április 19.; KLÖM XV. 74–75. o. Kossuth rendelete a hadügyminisztériumhoz. Debrecen, 1849. április 21.; HL Csány-lt. 1849:3288. Ormai ezredes levele. Debrecen, 1849. április 20.; Krizsár Károly *Bona* Gábor kutatásai szerint csak százados volt. *Bona* 2008. I. k. 612–613. o.; A Szabó József elírás lehet, feltehetőleg Szabó Lajos őrnagy, szabadcsapatvezérről van szó.

³⁹ HL Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc iratai. (A továbbiakban: HL 1848–49.) 23/152. Debrecen, 1849. április 22.; MNL OL H 75. 1849:11312. Ormai levele Kiss Ernő altábornagyhoz, országos főhadparancsnokhoz. Debrecen, 1849. április 23.

⁴⁰ MNL OL X 7156. 2. honvéd vadászrezdek iratai. Ezredparancs kivonat. 1849. május vége. Meg kell jegyeznünk, hogy ha Ormai eredeti elképzelése megvalósul a nyolcosztályos vadászrezdekről s az osztályonként kinevezendő őrnagyokról, akkor a (150 fős századokkal számolva) 2400 fős vadászrezdekénél 300 emberenként lett volna őrnagy, azaz kb. háromszor akkora lett volna a vadászrezdek törzstiszti állománya, mint a honvéd gyalogság azonos létszámú alakulatainál. (Hermann Róbert szíves közlése.)

A megbízott ezredparancsnokok személye közül gr. Bethlen Ferencé anyyiban érdekes, hogy ő katonai képzettséggel, illetve szolgálati tapasztalattal egyáltalán nem rendelkezett. Naplója szerint április 28-án Ormai felszólítására vette át az ezred vezetését és megkezdte a főtiszti iskolát. Minden nap járt oktatásra, illetve a gyakorlatokon rendszeresen jelen volt.⁴¹

Az erdélyi két honvéd vadászvezred (2–3.) áprilisi állománya két őrnagy, tíz százados, 12 főhadnagy, húsz hadnagy, harminc fővadász, 130 alvadász, harminc trombitás, 4500 közvadász, húsz tiszt szolga és húsz börtönőr volt.⁴²

Nem kevés problémát jelentett a rendszeresített fegyverzett biztosítása. Az erdélyi honvéd vadászok fegyverzete nem volt egységes. A császári csapatoktól zsákmányolt és külföldön vásárolt huzagolt csövű lőfegyverek mellett számos fajtájú polgári vadászfegyvert is használtak, melyek zömében lökupasokak, kisebb részben pedig kovások voltak. De rendelkeztek a honvéd vadászok duplacsövű vadászpuskával is. A különféle típusú lőfegyverekhez szükségszerűen is használtak. Ormai április 6-án kelt levelében jelezte az teljhatalmú országos biztosnak, hogy egy kolozsvári puskaműves négy hét alatt 5000 vadászpuska legyártására tett ajánlatot. Az alkatrészeket Moldvában kívánta megvásárolni, így útlevelet igényelt az ajánlattevő részére. A kérést Csány feltehetőleg továbbította az Országos Honvédelmi Bizottmány részére, mivel Ormai a későbbiek folyamán 20 000 forintot kapott Kossuthtól a fenti célra.⁴³ Ennek szellemében a szervező 1849. május 4-én kiáltványt intézett Kolozsvár polgáraihoz, amelyben kérte, hogy a tulajdonukban lévő fegyvereket felajánlás vagy készpénz ellenében adják át a honvéd vadászok részére. Egyben felszólította azokat a mestereket, akik a fegyverek átalakítására és javítására, valamint egyenruha készítésére képesek, jelentkezzenek nála. Másik felszólításában pedig a város és környékének lakosságát ruhaneműek felajánlására kérte.⁴⁴

A Ormai 1849. május 10-én érkezett ismét Kolozsvárra, ahol a fiók-fegyvergyár éppen megszűnőben volt. Itt korábban a felajánlott és begyűjtött polgári fegyvereket újíttatták fel. Megegyezett Csány országos teljhatalmú biztossal és Freisinger György tüzér főhadnaggal, a gyár korábbi vezetőjével, hogy az üzemet átveszi. Naponta 300 olyan fegyver rendbetételével számolt, amelyek alkalmasak lennének a honvéd vadászok felszerelésére. Kérte Kossuthot, hogy a gyár átvételét engedélyezze, illetve a Nagyváradon tárolt és használhatatlan fegyverek átadását.⁴⁵

Szent-Iványi Károly erdélyi kormánybiztos 1849. május 19-én rendeletet bocsátott ki a polgári lakosság kezelésében lévő lőfegyverek begyűjtésére. A rendeletnek Brassóvidéken május 22-ig tettek eleget, a használható „nagyobb torkolatú” vadászfegyvereket a 2. honvéd vadászvezred kapta meg.⁴⁶

Hasonlóan nagy nehézségekkel járt a szükséges egyenruházat előállítás, mivel a háborús viszonyok következtében az országrész kézműipara pangott.⁴⁷

⁴¹ MNL OL Mikrofilmgyűjtemény. A Román Tudományos Akadémia Kolozsvári Fiókjának Történeti Levéltára. 1849–49-es Ereklje Múzeum. A honvédsereg II. vadászvezredének iratai. X 7156. (A továbbiakban: 2. honvéd vadászvezred iratai.)

⁴² MNL OL H 75. 1849:16092. Ormai jelentése. Debrecen, 1849. május vége.

⁴³ MTA Kt. Csány-lt. 1849:1282. Ormai levele. Kolozsvár, 1849. április 6.; KLÖM XV. 444. o. Kossuth levele Ormaihoz. Debrecen, 1849. május 20.

⁴⁴ A felszólításokat közli: *Honvéd*, 1849. Kolozsvár. Szerk. *Ocsvai Ferenc. Honvéd*, 110. (1849. május 5.)

⁴⁵ MNL OL H 2. Sz. n. Ormai levele Kossuthoz. Kolozsvár, 1849. május 10. A kolozsvári fegyvergyárra lásd: *Süli Attila: Lökupasok fegyverek az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc hadseregében. HK*, 2010. 4. sz. 967–984. o. (A továbbiakban: *Süli* 2010.) A hivatkozott rész: 977–979. o.

⁴⁶ *Süli Attila: A Brassó-vidéki kormánybiztosság története 1849-ben. Acta Siculia*, 2010. 339–353. o. A hivatkozott rész: 345. o.; MTA Kt. Csány-lt. Sz. n. Dósa Elek kormánybiztos levele. Brassó, 1849. június 13. Eszerint a kormánybiztos a városban lévő puskacsöveket átadta a 2. honvéd vadászvezred felszerelő biztosának, Olasz Károlynak.

⁴⁷ MTA Kt. Csány-lt. 1849:4250. Ormai levele Szent-Iványihoz. Marosvásárhely, 1849. június 6.

Ormai május 12-én, Kossuthoz írt levelében arról panaszkodott, hogy az általa felterjesztett tisztek megerősítése rendszerint elmarad, ugyanakkor az egyes parancsnokok javaslatára – a tudta nélkül – felterjesztett tiszteket kinevezik. Kérte a kormányzó közbenjárását a hadügyminisztérium felé, illetve azt, hogy nevezzék ki az összes honvéd vadászrezd főparancsnokává, mert így eredményesebben tudná a működését folytatni. Kifejtette, hogy ellenségei vannak a kormánynál, akik jogkörét csorbítani akarják. A panaszra Kossuth 1849. június elsején írt kemény hangú levelében válaszolt. A kormányzó megróttta őt, hogy nem mindig arra érdemes, a szolgálatban és a harctéren érdemeket szerzett egyéneket javasol tiszti rangra. A kolozsvári mulatságokon „úrfiaknak” kegyként adományozza a tiszti rangot, ezzel szemben a tapasztalt altiszteket mellőzi. Kossuth kifejtette, hogy a hadügyminisztérium javaslattételi jogát csorbítani nem lehet, ezért utasítja őt, hogy az ezredek tisztikarát terjessze fel hozzá. Kossuth rendeletére a hadügyminisztérium intézkedett Berzenczey Antal őrnagy, kolozsvári katonai parancsnok felé az erdélyi alakulatok állományának összeírására, így utóbbi nyilatkozatra szólította fel Ormait a honvéd vadászrezdek tiszti és legénységi állományáról. Ormai június 19-én kelt válaszlevelében Kossuth április 19-én kelt felhatalmazó levelére hivatkozott, amely szerint jogában áll a kormányzóhoz tiszti kinevezéseket felterjeszteni. E mellett megvédte a kinevezéseit, kifejtve, hogy az állománnyal átlépett szabadcsapatok tisztjeit méltánytalanság lett volna ki nem nevezni, ráadásul a vadászok többsége székely, akik ragaszkodnak korábbi tisztjeikhez. Az utóbbiak rendfokozatukat az országos teljhatalmú biztostól nyerték. A harcból végül Ormai került ki nyertesén, mert a főtiszti kinevezési jogkörét júliusban visszakapta.⁴⁸

Ormai kolozsvári tartózkodása során magánéletének egyik meghatározó eseményére került sor: 1849. május 27-én a Farkas utcai református templomban házasságot kötött Rozsváry Vilma 18 éves, elvált hölgygel. Az esküvői tanúk gr. Mieczyslaw Woroniecki, Teleki Miklós és gr. Bethlen Ferenc voltak.⁴⁹

Ormai a honvéd vadászrezdek elhelyezkedését és tisztjeinek névsorát június 19-én terjesztette fel a kormányzó részére. Legnagyobb problémának a tiszt- és fegyverhiányt tartotta. A legénységi állományról azt jegyezte meg, hogy az többnyire székelyekből áll, akik a szülőföldjüktől távol teljesítenek szolgálatot. Az állapotjelentést Kossuth június 25-én továbbította a hadügyminisztériumnak. Ebből kiderül, hogy Bem a nagyváradi találkozásuk alkalmával javasolta a honvéd vadászrezdek feloszlását, de végül úgy döntöttek, hogy Magyarországon alkalmazzák őket. Ekkor három teljes (1–3.) és egy félig feltöltött (4.) ezred létezett, ezek állománya 7541 fő volt, de szervezetük és felszerelésük hiányos volt. A tárgyaláson úgy határoztak, hogy a 2. ezred 3. osztályát, amely jelenleg Beszterce-vidéken állomásozik, Máramarosba vezénylik Kazinczy Lajos ezredes parancsnoksága alá. A többi osztályt összevonják a román felkelők ellenében, majd a hadműveletek befejeztével a Bánságba mennek.⁵⁰ A fegyvertelen újoncok Nagyváradra

⁴⁸ MNL OL H 75. 1849:26483. Ormai levele Kossuthoz. Kolozsvár, 1849. május 12. Mellette: Kossuth Lajos kormányzó és Görgey Artúr vezérőrnagy, hadügyminiszter közös rendelete. Debrecen, 1849. június 2. Eszerint minden tiszti kinevezés csak a hadügyminisztérium útján történhet.; KLÖM XV. 461–462. o. Kossuth levele Ormaihoz. Debrecen, 1849. június 1.; Kossuth elutasító álláspontjában az is szerepet játszhatott, hogy Ormai egy nagy értékű ékszerrel kívánta rávenni Menyhárt Antal ezredest, a HM katonai osztályának főnökét a tiszti felterjesztéseinek elfogadtatására. MNL OL H 75. 1849:9002. (Bona Gábor szíves közlése.); MNL OL H 75. 1849:31542. Berzenczey Antal őrnagy a hadügyminisztériumnak. Kolozsvár, 1849. június 29. Mellette Ormai levele a kolozsvári katonai parancsnoksághoz. Marosvásárhely, 1849. június 19.; MNL OL H 75. 1849:26483. A hadügyminisztérium levele Ormaihoz. Szeged, 1849. július 27.

⁴⁹ Hadtörténeti Múzeum, Kéziratok emléktárány gyűjtemény. Anyakönyvi kivonat. Kolozsvár, 1884. november 18. Lt. sz.: 97.2.1. (Szoleczky Emese szíves közlése)

⁵⁰ Ezek a vezénylések azonban nem realizálódtak.

vonulnak, ahol kiképzést és felszerelést kapnak. A javasolt tisztek közül Kossuth Szentpáli Sándor őrnagy kivezetéséről hallani sem akart, ugyanakkor Jeney József megerősítését a Bem által elrendelt vizsgálat eredményétől tette függővé.⁵¹

Ormai még Marosvásárhelyről indította Nagyváradra Déván János századost, hogy az állami raktárból 200 pár csizmát kivegyen, mivel 200 újonca bocskorban járt. Az eset kapcsán Szabó Imre alezredes, hadügyi államtitkár rosszállását fejezte ki az országos főhadparancsnokság felé, mivel Ormai már eddig is tetemes összeget kapott. Ennek alapján arra utasították őt, hogy a honvéd vadászrezdek állapotjelentését és számadásait augusztus 15-ig terjessze be. Az újoncok ellátása és felszerelése terén Ormai Szent-Iványi Károly országos teljhatalmú biztossal is konfliktusba került, mivel utóbbi nehezményezte, hogy míg a szervező külön pénzkerettel rendelkezik, addig a honvéd vadászok felruházása az ő pénztárából történt. Szent-Iványi kérte az általa kiutalt 18 873 forint megtérítését.⁵²

Az orosz betörés után (1849. június 20–21.) Ormai Bem utasítására a honvéd vadászok részére raktározott fegyvert, felszerelést, illetve az újoncokat Nagyváradra indította. Maga a parancsnok is utánuk indult, Erdélyben csak a harcképes és felfegyverzett osztlályok maradtak. A honvéd vadászrezdek összlétszáma ekkor a jelentése szerint 8200 fő volt, erdélyi működése alatt állítása szerint mintegy ezer fegyvert szerzett. Eddig három és fél ezredet állított ki; a további működését Magyarországon folytatta. Az első vadászrezd hat osztlályból állt, melyből egy Erdélyben küzdött. A 2. ezred teljes állománya Erdélyben harcolt, míg a harmadiknak két osztlála Zarándban. A 4. ezred két osztlála volt felszerelve és felfegyverve Erdélyben. Az ezred Nagyváradon lévő újoncai közül kiválasztották a magyar ajkúakat, akikből négy „gyenge” századot szerveztek Haczki (?)⁵³ őrnagy parancsnoksága alatt. Őket a „lehetőségekig” felfegyverve Simonffy József alezredes parancsnoksága alá rendelte. Emellett a Benő István őrnagy vezetésével Pestre szállítandó újoncok fedezetére is adott fegyveres kíséretet.⁵⁴

Július 9-én Ormai egy Hódmezővásárhelyről írt levelében tájékoztatta a hadügyminisztériumot, hogy Jeney József és Szabó Lajos őrnagyok ellen Bem tábornok vizsgálatot rendelt el. Mindkét tisztet a marosvásárhelyi haditörvényszék elé idézték. Jeney azonban időközben mind a beosztásáról, mind a Gyalun állomásozó honvéd vadászok parancsnoki tisztéről lemondott, így a megerősítésre már nem tartott igényt.⁵⁵

⁵¹ MNL OL H 75. 1849:31392. Ormai levele a kolozsvári katonai parancsnoksághoz. Marosvásárhely, 1849. június 19.; KLÖM XV. 593–594. o. Kossuth levele a hadügyminisztériumhoz. Budapest, 1849. június 25.

⁵² HL 1849–1849. 39/23. Szabó Imre ezredes levele. Szeged, 1849. július 22.; MTA Kt. Csány-lt. 1849:3977. Szent-Iványi levele Ormaihoz. Kolozsvár, 1849. június 4. Szent-Iványi a június elsején kelt levelében felszólította Ormaid, hogy a vadászok felruházásáról ezentúl ő gondoskodjon. MTA Kt. Csány-lt. 1849:3805. Vö.: MNL OL R 306. Kivonati jegyzőkönyv 13. bejegyzés. 1849. június 13.

⁵³ Személyét nem sikerült azonosítani.

⁵⁴ MNL OL H 2. 1849:9172. Ormai levele Kossuthoz. Gyalu, 1849. június 25.; MNL OL H 75. 1849:22128. Ormai levele a hadügyminisztériumhoz. Békéscsaba, 1849. július 7.; HL 1848/49 37/304. Ormai jelentése az országos főhadparancsnokság részére. Hódmezővásárhely, 1849. július 13. Közli: Saját kezébe, ott, ahol... Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc Hadtörténelmi Levéltárban őrzött katonai irataiból. Budapest, 1998. 187. o.

⁵⁵ MNL OL H 75. 1849:22130. Ormai a hadügyminisztériumnak. Hódmezővásárhely, 1849. július 9.

Az első honvéd vadászrezd osztályainak erdélyi tevékenysége
(1849. február–augusztus)

Urban támadása miatt⁵⁶ Észak-Erdélyben minden bevethető katonai erőt mozgósítottak, így Farkas István frissen toborzott századát is Désre rendelték, ahová február 22-én érkezett meg. Emellett Kossuth még február 17-én a Beszterce-vidéki magyar erők megerősítésére rendelte az 1. vadászrezd egy osztályát gr. Vay Károly őrnagy vezetésével, amely elsősorban Bihar megyei újoncokból állt. Ekkor azonban Riczko ezredes már vereséget szenvedett Királynémetinél Urbantól, így Csány utasítására Tóth Ágoston alezredes, kolozsvári katonai parancsnok a rendelkezésére álló alakulatokból Dés és Szamosújvár között egy védelmi vonal létrehozásán fáradozott. Így a Nagybánán állomásozó vadászosztályt, melyet eredetileg Kolozsvárra rendelték, az országos teljhatalmú biztos Désre utasította, Tóth pedig futárt indított Nagybánára az ügy érdekében. Az alakulat február 23-án érkezett meg Désre, ettől kezdve ellátásukról a városban tartózkodó országos teljhatalmú biztos gondoskodott.⁵⁷

Ormai 1849. február 26-án kelt állapotjelentése szerint az első honvéd vadászrezd 1. osztályának 4–6. századai Erdélyben állomásoznak. Tekintettel arra, hogy Magyarországról csak két század érkezett az országrészbe, a harmadik századon feltehetőleg Farkas István századát kell értenünk. A három század állománya három századosból, három főhadnagyból, hat hadnagyból, hat fővadászból, 30 alvadászból, hét trombitásból és 416 közvadászból állt, tehát teljes létszámuk 471 fő volt és 452 lőfegyverrel rendelkeztek. Március elsején kelt levelében pedig azt jelentette a hadügyminisztériumnak, hogy a 2. zászlóalj 3. és 4. századai „az ellenség előtt Erdélybe magokat jelesen viselik.”⁵⁸

1849. február 27-én Bem Borgóprundnál, Tihucánál és Tihánál vívott harcok eredményeképpen Urban erőt Bukovinába szorította vissza, majd a vadászosztály Bem hadtestébe került és kivette részét Nagyszeben elfoglalásában és a vöröstoronyi ütközetben. A Nagyszeben elfoglalásáért vívott harcokban kitüntette magát Kerekes Demeter közvadász, aki „Éljen a magyar! Éljen Kossuth” kiáltással rontott az ellenséges csapatokra és zavart keltett közöttük. Két szakasz vadász este $\frac{3}{4}$ 10 körül a sötétben sortűzével nagy pusztítást végzett az ellenség soraiban. Vöröstoronynál a vadászok a sziklákon vívtak kemény harcot az ellenséggel. Ezt követően pedig Bem a Vöröstoronyi-szoros biztosítására vezényelte. A két század, amelyen az 1. ezred 2. zászlóalja 6. osztályának 11. és 12. századát kell értenünk, „Erdélybe Bém (sic!) táborába az ellenség előtt – gróf Vaj⁵⁹ osztályparancsnoksága alatt” harcolt március közepén, és létszáma 299 fős volt.

⁵⁶ 1849. február 6-án a Bem tábornok által Bukovinába kiszorított Karl Urban alezredes Marosbörgönál meglepetésszerű támadást indított a Borgó völgyében állomásozó magyar csapatok ellen. Rövid összecsapás után sikerült elfognia a magyar parancsnokot, Koffler Bódog őrnagyot, és számos hadifoglyot ejtettek. A sikeren felbuzdulva az osztrák csapatok újabb sikeres offenzívát indítottak február 11-én, a Riczko Ignác ezredes vezette magyar csapatok 17-én Királynémetinél súlyos vereséget szenvedtek.

⁵⁷ Csány ir. II. k. 198. o. Csány levele Kossuthhoz. Dés, 1849. február 22. Érdekes, hogy szemben Farkas korábbi jelentésével, Csány a század létszámát 130 főnek jelentette.; KLÖM XIV. 471–473. o. Kossuth levele Csányhoz. Debrecen, 1849. február 17.; *Süli Attila*: Tóth Ágoston ezredes tevékenysége Erdélyben 1848–49-ben. *HK*, 2012. 4. sz. 929–958. o. A hivatkozott rész: 944–946. o.; *Csány ir.* II. k. 190. o. Csány levele Tóth alezredeshez. Kolozsvár, 1849. február 19.; MTA Kt. Csány-lt. 1849:288. Tóth alezredes Csányhoz. Szamosújvár, 1849. február 20.; Csány ir. II. k. 201. o. Csány levele Kossuthhoz. Dés, 1849. február 23.

⁵⁸ MNL OL H 2. 1849:3244. Ormai őrnagy jelentése. Balmazújváros, 1849. február 26.; MNL OL H 75. 1849:5546. Ormai jelentése. Hajdúböszörmény, 1849. március 1. Hegyesi Márton szerint Erdélybe az 1. zászlóalj 5–6. századát vezényelték. *Hegyesi 1887*. 136–137. o. Az osztály tagjait „biharvármegyei kopasz szájú vadászok” elnevezéssel illették. Uo. 143. o. A vöröstoronyi harcokról: *Kövári 1861*. 204. o.

⁵⁹ Gr. Vay Károly őrnagy.

Az osztály állománya április közepén 604 fő volt, ebből két százados, két főhadnagy, négy hadnagy, négy őrmester, 24 tizedes képezte a tiszti és altiszti kart.⁶⁰

A későbbiek folyamán Kossuth kérte Csánytól, hogy az osztályt rendeljék vissza Magyarországra, ettől azonban az országos teljhatalmú biztos a román felkelők támadásától tartva elzárkózott.⁶¹

A Vöröstoronyi-szoros őrségét május első felében maga Ormai is meglátogatta. Tapasztalata nem volt túl pozitív, mivel mind a vadászosztályt, mind az 55. honvédszászlóaljat nagy inségben találta. A napi rendszeres ételük száraz kenyér volt, mely mellé hetente csak egyszer kaptak húst. A katonák lábbelije annyira elkopott, hogy sokan meztelen lábbal jártak, zsoldot pedig már 25 napja nem kaptak. Ráadásul meglévő pénzük százas bankjegyekben volt, amelyet képtelenek voltak felváltani. Az osztály létszámvesztését székely újonccal pótolták.⁶²

Az osztályban foganatosított tiszti kinevezések miatt Bem és Ormai között is konfliktus támadt. A lengyel tábornok még 1849. március 28-án őrnagynak javasolta Dombai Tamás századost, századosnak Bíró Lajos főhadnagyot. Ugyanakkor Ormai is folyamatosan nevezett ki tiszteknek olyan egyéneket, akik semmiféle katonai ismerettel, harctéri tapasztalattal nem rendelkeztek. Bem ezeket állítólag ezzel a megjegyzéssel küldte vissza Ormaihoz: „Ha nekem tisztekre lesz szükségem, az én fiaim közül nevezem ki azokat.”⁶³

A Vöröstoronyi-szorosban állomásozó osztályt rövidesen a zarándi hadszíntérre vezényelték. Ezt a lépést az tette indokolttá, hogy a Hatvani Imre vezette zarándi magyar dandár két ízben is súlyos vereséget szenvedett Abrudbányánál az Avram Iancu prefektus által irányított román felkelőktől (1849. május 10. és május 19.). Május 24-én Czetz János vezérőrnagy jelentette Kossuth Lajos kormányzónak, hogy az előző nap két zászlóaljnyi gyalogság két sugárágú és két röppentyű kíséretében megkezdte működését Zalatna és Topánfalva felé, őket követi rövidesen egy vadászosztály Nagyszebenből, hogy „az oláh havasokat cotoyirozza”⁶⁴ és egy netalántáni kiütést a Maros völgyében visszautasítson, majd Déváról Bárdra szálljon Inczedy László alezredes, Zaránd megyei hadparancsnok rendelkezése alá”.⁶⁵

Egyes források az osztályt a 2. honvéd vadászrezred 2. osztályaként szerepeltetik. Erre utal Ormai egyik július végi jelentése, amely szerint a 2. ezred 2. osztálya Alter György őrnagy vezetésével korábban részt vett az első orosz betörés elleni hadműveletekben, majd a Vöröstoronyi-szorosban állomásozott. Bizonyos, hogy az első ezred ezen osztálya Ormai döntése alapján a második ezredhez került. Az osztály állományába tartozó Dernői Lajos századost Czetz vezérőrnagy Bem rendeletére felmentette beosztásából. Ezt Ormai kétségbe vonta, mivel szerinte ekkor Bem a Bánságban volt. Dernői Ormaihoz fordult, aki a hadtestparancsnoksághoz, de itt Bem rendeletére hivatkozva elutasító választ kapott. Ezután Ormai törvényes vizsgálatot kért Czettől, levelét azonban válaszra sem méltatták. Mivel Ormai a felhozott vádakát rágalomnak tartotta, ugyanakkor Dernői szolgálni

⁶⁰ MNL OL Pénzügyminisztérium, adóügyi, harmincadi iratok. H 29. 1849:4895/Po. Schopf Lajos alezredes, főhadbiztos levele. Nagyszeben, 1849. április 19. *Kövári* 1861. 204. o.

⁶¹ Csány-ir. II. k. 273. o. Csány levele Kossuthoz. Kolozsvár, 1849. április 17.

⁶² MNL OL H 75. 1849:7497. Ormai Kossuthnak. Vöröstorony, 1849. május 19.; *Hegyesi* 1887. 143. o.

⁶³ *Hegyesi* 1887. 139. o.; Dombai a vöröstoronyi ütközetben kitüntette magát. *Nagy Sándor*: Háromszék önvédelmi harca 1848–49. Kolozsvár, 1896. (A továbbiakban: *Nagy* 1896.) XIV. Nagyszeben, 1849. március 28. Bem az április 8-án, Szászsebesen kelt felterjesztésében a vadászosztály két tisztjén javasolta érdemjelre. Okmánytár az 1848–49-ki erdélyi eseményekhez. *Kövári* 1861. 169. o.

⁶⁴ Oldalazza.

⁶⁵ *Hermann Róbert*: Az abrudbányai tragédia. Hatvani Imre szabadseregvezér és a magyar román megbékélés meghiúsulása. Budapest, 1999. 164–165. o.; MNL OL H 75. 1849:19831. Czetz vezérőrnagy levele a hadügyminisztériumhoz. Nagyszeben, 1849. május 26. Ebben a zarándi hadszíntérre vonuló osztályhoz kéri két orvos kinevezését.

akart, kérte az országos főhadparancsnokságot a vizsgálat lefolytatására és a rágalmazók megbüntetésére.⁶⁶ Az osztály Dévánál kapitulált 1849. augusztus 18-án.⁶⁷

Emellett az 1. honvéd vadászerezből feltehetőleg májusban a 6. osztályt is Zarándba vezényelték, amelynek 1. százada Mandits Pál százados vezetésével július elején a gyulafehérvári ostromsereg állományába került, pontosabban Szigeti Miklós őrnagy dandárjába. Állomáshelyük Tóthfalu volt, a század létszáma pedig 90 fő. A vadászok az Ompolyica völgyet, pontosabban a zalatnai utat biztosították. 1849. július 26-án a román felkelők támadást indítottak ellenük, mire az itt lévő két vadász-század meghátrált. Szigeti a 11. honvédszászlóalj Borbándon állomásozó századával, háromfontos löveggel és a Károlyi huszárokkal indult ellenük. A dandárparancsnok elmarasztalta a vadászokat, akik a völgy egyik oldalában szorulva tétlenül nézték a román felkelők előnyomulását.⁶⁸

A Magyarországról érkezett osztályokon kívül a Farkas százados által toborzott újoncok az első vadászerezd 3. zászlóaljának 7. osztályát képezték. Pontosabban annak a 13. és 14. századait. A két század Ormai március 17-én kelt jelentése szerint „Erdélybe alakulóba, a 10⁶¹ beküldött jelentés szerint az ellenség elébe indulnak.” A két század teljes létszáma: 301 fő.⁶⁹ Létszámukat az alábbi táblázat mutatja:

<i>Század</i>	<i>Rendfokozat, beosztás</i>	<i>Létszám</i>
13.	Százados	1
13.	Főhadnagy	1
13.	Hadnagy	2
13.	Fővadász	2
13.	Alvadász	10
13.	Trombitás	1
13.	Közvadász	137
14.	Százados	1
14.	Főhadnagy	1
14.	Hadnagy	2
14.	Fővadász	2
14.	Alvadász	10
14.	Trombitás	1
14.	Közvadász	130

⁶⁶ MNL OL H 75. 1849:25728. Ormai ezredes levele Kiss Ernő altábornagyhoz. Hódmezővásárhely, 1849. július 20.

⁶⁷ Hegyesi 1887. 143. o.

⁶⁸ MNL OL Gyalókey család levéltára. P 876. (A továbbiakban: P 876.) №. 67. 48–49. A gyulafehérvári ostromsereg létszámkimutatása. Gyulafehérvár, 1849. július 11.; Érdekes, hogy Gyalókey Jenő az erdélyi hadsereg hadrendje és állománya 1849. július 20-án című tanulmányában (*Magyar Katonai Szemle*, III. [1934] 7. sz. 214–220. o.) azt állítja, hogy ekkor már az első vadászerezd három százada tartozott a gyulafehérvári ostromsereghez, 248 fős létszámmal (a hivatkozott rész: 219. o.) Ezzel szemben a gyulafehérvári ostromsereg parancsnokának, br. Maximilian Stein ezredesnek a létszámjelentése szerint csak Mandits 90 fős százada tartozott az ostromsereghez. Állomáshelye július végén Borbánd volt. MNL OL Józef Bem iratai. R 14. 3. tétel, 217. Stein létszámjelentése. Gyulafehérvár, 1849. július 24. (A továbbiakban: R 14.); A Borbándon állomásozó két vadászszázad harcaira lásd: [Szigeti Miklós]: Adatok a XI. honvédszászlóalj történetéhez. Kolozsvár, 1868. 104. o.

⁶⁹ MNL OL H 75. 1849:6917. Ormai jelentése. 1849. március 17.

Az ezred egy százada a beszercei hadosztály alárendeltségében volt április közepén. Parancsnoka Reményfi Szilárd főhadnagy volt, létszáma 169 fő volt. A tisztikart egy főhadnagy, egy hadnagy, egy orvos, míg az altisztit két őrmester és 14 tizedes képezte. Feltételezhető, hogy a század állományát a Farkas István százados által toborzott újoncok adták, mivel a Magyarországról érkezett osztály Bemmel elvonult. A dési katonai parancsnokság létszámkimutatása szerint (1849. július eleje) az első honvéd vadászrezred 1. osztálya az alárendeltségébe tartozott. Az utóbbi állománya két századosból, két főhadnagyból, négy hadnagyból, négy fővadászból 12 alvadászból és 300 közvadászból állt. A század a későbbiek folyamán feltehetőleg a 3. honvéd vadászrezredbe olvadt be.⁷⁰

A 2. honvéd vadászrezred szervezése és működése

Az ezred létrehozásának körülményeit az Ormai ezredes erdélyi működését ismertető fejezetben már felvázoltam, a továbbiakban az alakulat harctéri működését kívánom bemutatni. Elsődleges hadművelleti területe az Erdélyi Érc-hegység volt. A zarándi dandár 1849. májusi vereségei után a harcok ismét fellángoltak, ráadásul a gyulafehérvári erőd, amely mindvégig osztrák kézen maradt, folyamatosan biztosította a román felkelők hadianyaggal való ellátását. Bem június elején utasította br. Kemény Farkas ezredes a román felkelés felszámolására, de a hadművelet nem hozták meg a várt eredményt. A román felkelők ellenállása szívós volt, ráadásul elzárták az előnyomuló magyar erők utánpótlási vonalait. A hadműveletekben a kolozsvári és dévai hadosztályok, illetve a gyulafehérvári ostromsereg vett részt, de a nehéz terepviszonyok miatt az egyes alakulatok mozgását nem lehetett összehangolni. A havasok elleni hadjárat – néhány kisebb helyi siker leszámítva – eredménytelenül végződött. A 2. és 3. vadászrezred elsősorban a havasok zárólétszámában és a román felkelők elleni hadműveletekben vett részt.⁷¹

A 2. honvéd vadászrezred 1. osztályának harcairól szemléletes leírás maradt fenn állományának Ormaihoz írt panaszleveléből. Eszerint a század állapota mostoha, mivel Dernői Lajos százados, parancsnok betegség miatt hátra maradt. Korábban Toronyi József főhadnagy vitte a beosztást. Azonban az állománynak nem volt benne bizalma és kérték, hogy nevezzék ki őt századparancsnoknak. Az alakulatot néhány napja meglátogatta Alter György őrnagy,⁷² osztályparancsnok, aki Szebeni Ferenc századosot bízta meg a parancsnoksággal. Szebeni, aki korábban már volt a század parancsnoka, teljesen elvesztette az állomány bizalmát, amit a későbbiek folyamán sem tudott visszanyerni. A század egy részét Abrudbányára rendelték, ahol előőrsi szolgálatot látott el. A román felkelők őt irányból támadták meg őket és állandó veszélynek voltak kitéve Szebeni gondatlansága miatt. Emellett Szebeni a harcok alatt dorbézolt és délig aludt, így a századot csak az isteni gondviselés mentette meg a teljes megsemmisüléstől. Megmenekülésüket Surányi alvadásznak köszönheték, aki a dandárparancsnokságnál maradt és meghozta a visszavonulás hírért, amit Szebeni nem akart elfogadni, Surányit pedig főbelövetéssel fenyegette, ha közli a parancsot az állománnyal. Így későn indultak el, az utóvédet a románok egy szűk helyen megtámadták és csak keserves harcok árán tudtak kitörni. A harcok közben Szebeni Zalátnára menekült a dandártörzshöz, ahol Kemény Farkas ezredes szigorúan felelőségre vonta az eljárása miatt. A század kérte Szebeni felváltását és megbüntetését.

⁷⁰ MNL OL H 75. 1849:21745. Tóth Ágoston ezredes levele. Beszerce, 1849. április 15., MNL OL H 75. 1849:31013. A dési katonai parancsnokság létszámkimutatása. Dész, 1849. július 5.

⁷¹ Hermann 2001. 332. o.; *Gyalóky* 1933. 105–106. o.

⁷² Ez tévedés, mert Alter mindvégig századosként szolgált.

Feltehetőleg a feljelentés hatására helyezték át Szebenit az ezred második osztályához, amelynek július végén a parancsnoka volt.⁷³

Az 1. osztály 2. százada és a 2. osztály 1849 júniusában a dévai hadosztály kötelékében küzdött a román felkelők ellenében. Az első osztály a tisztikar egyezése alapján feltehetőleg az 1849. február végén Erdélybe vezényelt vadászosztállyal azonos, amely korábban az 1. vadászrezdhez tartozott. A második osztály július végén már a gyulafehérvári ostromsereghez tartozott, a két század hangulata a zsoldfizetés elmaradása miatt rendkívül feszült volt.⁷⁴ A 2. osztály 1. százada udvarhelyszéki újoncokból alakult. Parancsnoka, Bartha Gergely százados május 14-én kelt, Berde Mózes Szeben-vidéki kormánybiztoshoz intézett levelében a 150 fős százada részére ugyanennyi töltnényládát kért lőszerrel, illetve 150 darab borjút. Az alakulat ekkor Balászfalván állomásozott, de parancsot kapott a román felkelők elleni indulásra. Az igényelt tételekért Bartha Ugron István hadnagyot akarta küldeni, de Berde a kért felszereléssel és lőszerrel nem rendelkezett.⁷⁵ A 3. osztály ebben az időszakban a besztercei hadosztályhoz tartozott és kivette részét annak harcaiból. 1849. június 21-én ugyanis megindult a Maxim Grotenhejm altábornagy vezette orosz hadtest támadása, melynek következtében Dobay József alezredes, hadosztályparancsnok visszavonult, feladva Besztercét. Június 24-én a hadszíntérre érkezett Bem, aki rövidesen ellentámadást indított és visszafoglalta Besztercét. Noha a cári tábornok túlerőben volt, a magyar erősítéstől tartva visszavonult a Borgói-szorozshoz, amelynek a biztosítása az elsődleges feladata volt.

Dobay visszavonulása pánikszerű volt, így Bem több tisztet is rangfosztásra ítelt. Közéjük tartozott Fráter Béla hadnagy, akit a lengyel tábornok azért marasztalt el, mert a június 27–28-án Beszterce mellett folyt ütközetben alakulatától és rendeltetési helyétől megszökött.⁷⁶

A tisztikar alapján itt is feltételezhető, hogy ezen alakulat korábban az 1. ezredhez tartozott, amelynek állományát Farkas István százados toborozta.⁷⁷

A későbbiek folyamán az osztály 2. százada, mely a lápos-vidéki újoncokból alakult, májustól az érchegységi román felkelők ellen vonult Kádár Ferenc százados vezetésével. Útjuk a romos Felvincen és Nagyenyeden keresztül vezetett a hadszíntérre, elsősorban a Borbánd és Tövis környéki harcokban vettek részt. A század Csernátoni Vajda Sámuel visszaemlékezése szerint Déván tette le a fegyvert, 1849. augusztus 18-án.⁷⁸

A Jeney József őrnagy által szervezett vadászszázalóalj a nagyszebeni lefegyverzés után visszatért Marosvásárhelyre, ahol alakulatának hazatérő tagjaiból egy 700 fős osztályt szervezett, amely a 2. ezred 5. osztályát képezte. Jeney az osztállyal Magyarországra akart vonulni, azonban Csány Kolozsvárra rendelte, mivel a városban kevés volt az alakulat. Berzenczey Antal őrnagy, kolozsvári katonai parancsnok 1849. április 30-án kelt napiparancsa szerint a városi őrszolgálatot Jeney századai látták el. Innen Maroslétára és

⁷³ MNL OL H 75. 1849:25728. Gyulafehérvár, 1849. július 5.

⁷⁴ *Gyalóky* 1933. 107. o.; MNL OL 2. honvéd vadászrezdek iratai. 162. Szebeni Ferenc százados, osztályparancsnok jelentése az ezredparancsnoksághoz. Marosportus, 1849. július 29.

⁷⁵ MNL OL F 247. Berde Mózes kormánybiztosi iratai (A továbbiakban: F 247.) 1849:560/SZ.K.B. Balászfalva, 1849. május 14. Ugron Istvánra lásd: *Bona* 1999. III. k. 387. o. (Itt Ugron Gáspárként szerepel) Bona Gábornál a fenti tiszték a 3. vadászrezd 8. osztályának állományába tartoztak.

⁷⁶ A harcokról összefoglalóan: *Hermann* 2001. 335–336. o.; *Hermann Róbert*: Zathureczky István székely huszár százados emlékirata. (1849–1856) In: Adalékok Barót történetéhez. Barót, 1999. 107–138. o. A hivatkozott rész: 121. o. A rangfosztásra: MNL OL H 75. 1849:21995. József Bem altábornagy rendelete. Beszterce, 1849. július 5 A forrás az osztályt a 3. honvédvadászrezdhez tartozóként tünteti fel.

⁷⁷ MNL OL H 75. 1849:31542. Ormai ezredes levele a hadügyminisztériumhoz. Hódmezővásárhely, 1849. július 7. A június 23-án vívott földvári ütközetben Bálint József hadnagy fogságba esett és megsebesült.

⁷⁸ *Kádár* 1890. 199. o.; Kovászna Megyei Állami Levéltár. Fond. 24. Nagy Jenő gyűjteménye. Fasc. XI. Csernátoni Sámuel visszaemlékezése a dévai fegyverletételről. (Demeter Lajos szíves közlése.)

Nagyenyedre vezényelték őket és részt vettek a havasok zárolásában. A harcok során az osztály felszerelése teljesen önkremlent, így Jeney június 6-án új ruházat biztosítását kérte az ezredparancsnokságtól. Június végén Bem tábornok letartóztatta Jeneyt és 29-én a marosvásárhelyi várba szállíttatta. Az volt ellene a vád, hogy az osztály parancsnokaként visszaélést követett el a polgári lakosság kárára. Jeney tiltakozott Kossuthnál a kihallgatás nélküli elzárás ellen, „tiszteséges” vizsgálatot követelt, melynek végén véleménye szerint szabadon bocsájtják, mivel ő a továbbiakban is a hazát kívánja szolgálni.⁷⁹

Lehoczky József 1849 elején jelentkezett Debrecenben honvéd vadásznak. Kiss Ernő altábornagy, országos főhadparancsnok a 2. ezredhez osztotta be és útiköltséggel Kolozsvárra indította. Megérkezvén az ezredirodához ment, ahol Lovassy Ferenc századosal találkozott, aki éppen Ormai nejjével beszélgetett. A Maros- és Udvarhelyszéken toborzott osztály első századába osztották be, melynek a parancsnoka Hajnal József százados volt. A századot Maroslétára, a havasok zárolására vezényelték. Hajnal százados 1849. július 4-én Maroslétáról jelentette Bethlen Ferenc őrnagynak, megbízott ezredparancsnoknak, hogy az osztály állománya bocskorban, ingben, gatyában és báránybőr sapkában teljesít szolgálatot, amely a folyamatos harcok alatt elkopott. Ennek pótlását, illetve 48 darab lőfegyvert igényelt. Július 5-én, az osztály – 50 fős helyőrség hátrahagyása mellett – Kolozsvárra vonult, innen pedig Kemény ezredessel Marosvásárhelyre. Marosvásárhelyről Gál és Kemény ezredesek, valamint Dobay alezredes erőivel Zsibóig hátráltak, ahol kapituláltak.⁸⁰

Az ezred 4. osztályának 1. százada és a 6. osztály július végén a kolozsvári hadosztály alárendeltségébe tartozott. Bem altábornagy július 27-én utasította Kemény Farkas ezredes, hadosztályparancsnokot, hogy Damaszkín György alezredes, besztercei hadosztályparancsnok erőivel egyesülve nyomja vissza Grotenhejmet Beszterce felé. Ezt megelőzően Kemény alakulataival július 23-án Marosvásárhelyre vonult. Az augusztus 5–6-án vívott nagyszebeni ütközetben négy század vadász vett részt, melyek közül az egyik osztály feltehetőleg az ezredhez tartozott. A 6. osztály Marosvásárhelyen állomásozott mindvégig, mert a források szerint a nagyszebeni vereség után Keménnyel tért vissza Kolozsvárra.⁸¹

A 2. század 1849. június elején szintén Kolozsváron állomásozott, ahol a kiképzés közben az egyik vadász megsérült. Nábráczky Pál százados, parancsok június 8-án 100 bocskor kiutalását kérte az ezredparancsnokságtól.⁸²

Korábban már utaltam arra, hogy a tordai négy önkéntes vadászszázad 1849. április elején beolvadt a 2. honvéd vadászezredbe, melynek 7–8. osztályát képezték, ezzel az alakulatok regularizálódtak. Hadműveleti területük továbbra is Torda megye és Aranyosszék volt, elsődlegesen a havasok zárolásában és a román felkelők elleni harcokban vettek részt.⁸³ Az ezred 7. osztálya 71, a 8. osztály 167 fős létszámihiánnyal rendelke-

⁷⁹ MNL OL X 7156. 2. honvéd vadászezred iratai. 19. Jeney őrnagy levele. Kolozsvár, 1849. június 6.; MNL OL H 2. 1849:696. Jeney József őrnagy levele.; Berzenczey napiparancsát közli: 1848–49. *Történelmi Lapok*. Kolozsvár. Szerk. *Kuszkó István*. 1892. 11. sz. 107. o.

⁸⁰ *Lehoczky József*: Adalékok a szabadságharczi honvéd vadászezredek történelméhez. 1848–49. *Történelmi Lapok*. Kolozsvár. Szerk. *Kuszkó István*. 1895. 5–6. sz. 34–35. o.; MNL OL 2. honvéd vadászezred iratai. Sz. n. Hajnal százados levele. Marosléta, 1849. július 4.

⁸¹ *Kövári* 1861. 261. o.

⁸² MNL OL X 7156. 2. honvéd vadászezred iratai. 17. Nábráczky Pál százados levele. Kolozsvár, 1849. június 8.; Nábráczky Pálra lásd: *Bona* 2009. II. k. 141. o. Nábráczky lengyel származású volt, eredeti neve pedig Jan Paweł Nawrocki.

⁸³ MTA Kt. Csány-lt. Sz. n. Csány-lt. Egloffstein levele. 1464. Torda, 1849. április 11.; Uo. 1849:1486. Más forrás szerint május 10-én. MNL OL R 31. Ismeretlen tordai polgár naplója. (A továbbiakban: R 31. Napló.) 1849. május 10.

zett.⁸⁴ A harc, amit a vadász és nemzetőrszázadok a román felkelők ellenében folytattak, a mai kor terminológiájával gerillaharcnak definiálható. A román felkelők a sziklahegyeken mellvédeket emeltek és onnan lőfegyverrel támadták a vadászokat, akik több esetben felmásztak a sziklákra, elűzték a felkelőket, de az utóbbiak többszörös túlerőben voltak. A vadászok átütő és tartós sikert elérni nem tudtak. Minél beljebb hatoltak a havasok területére, annál nagyobb volt a román felkelők ellenállása. A havasi hadjárat során Velics Károly százada érzékeny veszteséget szenvedett.⁸⁵

A regularizáció azonban az alakulatok tényleges helyzetén nem változtatott, az egyik legnagyobb gondot továbbra is az ellátási nehézségek okozták. Bethlen Ferenc őrnagy, a 2. honvéd vadászrezd ideiglenes parancsnoka például állandó lökupa hiányról panaszkodott, melynek következtében ezredje elvesztette a bevetettségét. Bethlen száz vadász számára, 3000 lövéssel számolva az alábbi lőszerigényt fogalmazta meg: 235 font lőpor, 30 mázsa ólom, 20 000 különböző fajtájú lökupa és ezer darab gyutacs.⁸⁶ A lökupa hiány mellett legalább ekkora problémát jelentett a gyenge ruházat és a rossz higiéniai viszonyok. Ennek következtében Tarsoly Gergely és Lengyel Ádám századának vadászai júliusban állandóan szökdöstek.⁸⁷

Az egyes századokat folyamatosan Kolozsvárra vezényelték felszerelés és kiegészítés céljából. Május végétől már román ajkú újoncokat is soroztak az ezredhez, akik esetében a szökés megakadályozása komoly kihívást jelentett.⁸⁸

1849. július végén a tordai vadász-századok Balázsfalván és Marosújváron állomásoztak, biztosítva az összeköttetést Nagyszebennel. Július 27-én Torda városa gyűlést tartott, amelyen br. Egloffstein Albert, helyi katonai parancsnok kijelentette, hogy az orosz erők elől vissza kell vonulnia Kolozsvárra, de a román felkelők ellenében a nemzetiséggel együtt kész védeni a települést.⁸⁹ Az oroszok előrenyomulása következtében az alakulatok Egloffstein vezetésével augusztus 13-án Kolozsvárra,⁹⁰ majd Bánffyhunyadra,⁹¹ végül Zsibóra vonultak vissza és itt tették le a fegyvert az orosz csapatok előtt 1849. augusztus 25-én. A tordaiak a kapitulációt ellenezték, feltehetőleg ennek hatására lett Egloffstein öngyilkos. A fegyverletételről Kővári László így emlékezett: „A visszamaradtak a kastélyudvarára gyűltek. Az ágyukat, tüzérségi szekereket sorba, a fegyvereket gúlába állíták, ráakaszták tölténytartóikat, borjúikat. A fegyvertelen tömeg most már nem tudta mihez kezdjen: a CVI. zászlóalj zászlóját szétszaggatá, maga között felosztá. Itt dobokat rontottak, ott szuronyokat amott puskákat tördelnek; mások a pinczében kerestek enyhülést.

⁸⁴ MTA Kt. Csány-lt. 1849:143. Tarsoly százados jelentése. Torda, 1849. július 10.

⁸⁵ *Orbán Balázs*: Torda város és környéke. S. a. r. *Lászlóffy Aladár*. I–II. k. (Pro Memoria.) Budapest, 1986. A hivatkozott rész: I. k. 528–532. o. (A továbbiakban: *Orbán* 1986.); MNL OL R 31. Napló. 1849. július 5. A századból Ambrus József főhadnagy, Telegdi Sámuel őrmester, Fogarasi János tizedes, Ekmér Károly, Miklós Elek, Jakab András, Sebesi János és Hegedűs János vadászok estek el.

⁸⁶ MTA Kt. Csány-lt. 1849:3250. Levél Szent-Iványi Károly főkománnybiztoshoz. Kolozsvár, 1849. május 21.; Ez a helyzet később sem változott érdemben. Tarsoly Gergely százados, aki az ezred 7. osztály 1. századának volt a parancsnoka, még július közepén is a lökupa és lőszerhiány miatt panaszkodott. MNL OL 2. honvéd vadászrezd iratai. 143. Levél az ezredparancsnokához. Torda, 1849. július 10.

⁸⁷ Uo. 139. Lengyel Ádám százados levele az ezredparancsnokhoz. Nagyoklos mellette havasi tábor. 1849. július 10.; Uo. Tarsoly százados jelentése. Torda, 1849. július 9.; Uo. 121. Szentkirályi Gábor hadnagy jelentése az ezredparancsnokhoz. Miriszlói tábor, 1849. június 30. A fentiekben kívül arra is panaszkodott, hogy zsoldot hús napja nem kaptak.

⁸⁸ Erre vonatkozólag a melléklet táblázatban közöltem adatokat. MNL OL X 7156. 2. honvéd vadászrezd iratai. Sz. n. Br. Kemény Farkas ezredes levele gr. Bethlen Ferenc őrnagnak. Kolozsvár, 1849. május 31.

⁸⁹ MNL OL R 31. Napló. 1849. július 27.

⁹⁰ A 2. és 3. honvéd vadászrezd maradványait Gál Sándor ezredes Gyerővásárhelyre és Sárvasárra küldte előőrsi szolgálatra. A Bánffyhunyadnál lévő vadászszázadokat a kozákok meglepték és szétszórták, míg a Gyerővásárhelynél lévő századot lefegyverezték. *Korányi Viktor*: Honvédek napló jegyzetei. (2. javított kiadás.) Pest, 1861. 166–172. o. (A továbbiakban: *Korányi* 1861.); *Kővári* 1861. 273. o.

⁹¹ Itt az orosz csapatokkal harcot is folytattak. *Orbán* 1986. II. k. 116. o.; *Korányi* 1861. 171–172. o.

S kezdődött a rémes éj, mely épen a véremlékű Szt. Bertalan éje volt. A vadászok leültek, lábaik közé tevék tölténytáskáikat s lőttek míg egy töltések volt; a főhadiszállás ablakát belövék; egyik dühöngött, a másik szónokolt; végre mint a vihar, mely csendes esőre válik, a vadászsípok még zendültek, s méla hangja mellett a forradalom fájdalmasabb dalait éneklék, s kisírták magokat. Reggelre nem maradt egy töltés, sem a szekerekben egy ló, s a gúlába visszahelyezett fegyverek a lanyha eső ég tüzelés rozsdájától reggelre megfeketültek. Egy éj -s a magyar fegyver ragyogásában a felkelő nap sugarai többé meg nem törtek. Augusztus 25-én egész napon hevert a forradalmi fegyver, s alig volt egy talpalatnyi hely, hol fegyverromra ne kellett volna tapodni.” Ezután a vadászok többsége hazatért, de sokukat a császári hatóságok besorozták, tisztjeik pedig börtönbüntetést szenvedtek.⁹²

A 3. honvéd vadászrezred

A 3. honvéd vadászrezred – a másodikhoz hasonlóan – az erdélyi hadszíntéren tevékenykedett, elsősorban a román felkelők ellenében.

Az ezred 2. osztálya a havasok elleni hadjáratban elszenvedett veszteségeit pótolandó, Kolozsvárra majd Nagyváradra vonult felszerelés végett. Itt 294 db foszlányt, 150 vászonnadrágot, 18 db tokmányt, 100 db borjút és 40 db tölténytáskát utaltak ki a számukra. Az osztály két százada július 20-án Sebessy István őrnagy vezetésével Gyaluról Kolozsvárra érkezett. Itt a Puhl Ignác őrnagy vezette különítménybe osztották be őket, amelyet br. Maximilian Stein ezredes rövidesen Damaszkín alezredes segítségére küldött. Azonban 23-án Kemény ezredes visszarendelte a fenti különítményt Kolozsvárra.⁹³

A 3. osztályt gr. Bethlen Ferenc őrnagy június 30-án felszerelés végett Nagyváradra küldte, ahol a vadászok vágószuronnal felszerelt puskákat kaptak.⁹⁴ Az 5. osztály június végén Erzsébetvárosban állomásozott, parancsnoka Földváry József százados volt. Földváry Medgyes, Kóhalom és Nagysink székekben akarta beszédni a lakosság birtokában lévő löfegyvereket. Ehhez kérte Berde Mózes kormánybiztos segítségét, aki a felhatalmazást megadta számára.⁹⁵ A 6. osztály, amely Szabó Lajos őrnagy Torda megyei szabadcsapatából alakult, május végén Torockó és Jára biztosítására vonult. Június végén a miriszlói tábor állományához tartoztak. Az osztály 1. századához tartozó Szentkirályi Gábor hadnagy arról panaszkodott az ezredparancsnokságnak, hogy a század ruházata elhasználódott, kevés a löfegyver, ugyanakkor zsoldot már húsz napja nem kaptak. A fenti állapot miatt eddig már 15 vadász elszökött. Volt őrnagyától, Szabó Lajostól, illetve a századparancsnokától hiába kért segítséget.⁹⁶

Borcsa Mihály, a későbbi evangélikus lelkész és csángó költő július végén érkezett Nagyváradra és beállt az ezred 8. osztályába, amely éppen a városban állomásozott. Itt kapták meg a fegyvereiket, amelyek a Budavár bevételénél zsákmányolt „fényes, hosszú szuronyú rövid puskák” voltak. A városban csak néhány napot töltöttek gyakorlatozással, majd a Délvidékre vonultak és Vécsey tábornokkal kapituláltak Borosjenőnél 1849. augusztus 20-án.⁹⁷

⁹² Orbán 1986. I. k. 532. o.; Kövári 1861. 273. o., az idézett rész: uo. 277–278. o.

⁹³ MNL OL X 7156. 2. honvéd vadászrezred iratai. Bethlen Ferenc gr. naplója. 1849. július 3.; Hermann Róbert: A nagyszében–nagycsúri ütközet 1849. augusztus 5–6-án. (Kézirat.) A továbbiakban: Hermann: Nagyszében.)

⁹⁴ MNL OL X 7156. 2. honvéd vadászrezred iratai. Gr. Bethlen Ferenc őrnagy naplója. 1849. június 30.

⁹⁵ MNL OL F 247. 1849:876. Földváry őrnagy levele. Erzsébetváros, 1849. június 31.; Földváry József Bona Gábor kutatásai szerint csak százados volt. Bona 2008. I. k. 361. o.

⁹⁶ MTA Kt. Csány-lt. 1849:3509. Csány levele Ugron István kormánybiztoshoz. Kolozsvár, 1849. május 24.; MNL OL X 7156. 2. honvéd vadászrezred iratai. Szentkirályi Gábor hadnagy az ezredparancsnoksághoz. Miriszló, 1849. június 30.

⁹⁷ Borcsa 2011. 29–31. o.

A 4. honvéd vadászere

A 4. vadászere június elején még csak az alakulás állapotában volt. Erdélyben két osztálya volt teljesen felfegyverezve és felszerelve, további kettő pedig Marosvásárhelyen szerveződött. Az utóbbiakról Ormai remélte, hogy rövidesen felfegyverzi és a hadszíntérre vezényli. A hiányzó négy osztályt Magyarországon tervezték felállítani.⁹⁸ Az ezred 1. osztálya 1849. július 23-án Marosvásárhelyen állomásozott.⁹⁹ A szervezésről Ormai július 29-én küldött állapotjelentést a hadügyminisztérium számára, mint a „honvéd vadászerekek főparancsnoka”. E szerint Nagyváradon állomásozott a 4. és 5. osztály, amely zömében román nemzetiségű újoncokból állt. Az 5. osztály nyári öltönnyel és fegyverrel el volt látva, ugyanakkor köpenyből, borjúból és tábori kulacsból nagy hiányt szenvedtek. A 4. osztály mindössze 167 fős volt, fegyverrel nem rendelkeztek, de köpenyből és borjúból szintén hiányt szenvedtek, így a két századot Ormai tábori szolgálata alkalmatlannak minősítette. A hadi helyzet rosszabbodása miatt Ormai elrendelte, hogy az újonctelep a „kisszerű” fegyverigazító „gyárral” Pankotára vonuljon. Ide rendelte a 4. osztályt, valamint a Szegeden lévő puskaműveseit és szállítóit is. A két osztály fegyelme – egy korabeli jelentés alapján – meglehetősen gyenge lábakon állt.¹⁰⁰ Az ezred Erdélyben állomásozó osztálya Szunyogh Ágoston százados vezetésével vonult vissza és augusztus 7-én érkezett Feketetóra. A román nemzetiségű újoncok szökése folyamatos volt.¹⁰¹

Tisztikar, legénységi állomány

A 2–4. honvéd vadászerekek tisztikaráról a legteljesebb képet Ormai Norbert ezredes 1849. június 12-én kelt kinevezési javaslata mutatja.¹⁰² Ennek alapján – Bona Gábor alapműveire támaszkodva – végeztem el a tisztikar társadalmi vizsgálatát. Mintegy 102 felterjesztett egyén életrajzi adatait ismerjük. E szerint a fenti létszámból három fő volt főnemesi (3%), 23 középbirtokos nemesi (22,5%), 42 nemesi (44,27%) és 27 polgári származású (26,4%), míg hét személy társadalmi hovatartozása ismeretlen (6,8%). 21 fő szolgált korábban a császári-királyi soralakulatoknál (20,05%), 17 fő honvédszázalójánál (16,7%), illetve 26 fő nemzetőr alakulatnál vagy szabadcsapatnál (25,4%). Bár az így nyert kép – életrajzi adatok hiányában – korántsem teljes, bizonyos tendenciákat mégis reprezentálnak.

A legénységi állományról nagyon keveset tudunk, annyit azonban megállapíthatunk, hogy többségük az országgrészben 1849 januárjától létrejött vadászcsapatokban szolgált. A belépés többnyire önkéntes alapon, toborzás útján történt, de a Székelyföldön soroztak is a honvéd vadászerekekbe.¹⁰³ A 4. honvéd vadászere román újoncait feltehetőleg a törvényhatóságokra kivetett kvótából állították ki.

⁹⁸ MNL OL H 75. 1849:23147. Ormai levele. Marosvásárhely, 1849. július 9.; HL 1848–49. 37/304. Ormai jelentése a hadügyminisztériumhoz. Marosvásárhely, 1849. június 13.

⁹⁹ *Hermann*: Nagyszeben.

¹⁰⁰ HL 1848–49. 40/361. Ormai jelentése az országos főhadparancsnokságnak. Hódmezővásárhely, 1849. július 29. A fegyverjavító üzemből 328 különféle fegyver volt, melyet Ormai az igazítás után a két osztály felfegyverzésére szánt. HL 1848–49. 40/361/a. Országos főhadparancsnokság intézkedései. Szeged, 1849. július 30.

¹⁰¹ MNL OL X 7156. 2. honvédvadászere iratai Szunyogh Ágoston százados levele Kemény Farkas br. ezredeshez. Bánffyhunyad, 1849. augusztus 10.

¹⁰² Lásd a 6. sz. mellékletet!

¹⁰³ Például Marosszékben. Marosszék és Marosvásárhely az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc idején. Korabeli iratok, jegyzőkönyvek, lajstromok. Közl.: *Pál-Antal Sándor*. Székelyudvarhely, 2001. 424–425. o.; *Pál-Antal – Zepczaner* 2005. 323–324. o.

Összegzés

A honvéd vadászezredek erdélyi szervezését és működését feldolgozni nem hálás feladat. 1849 márciusáig a helyzet áttekinthető, mivel csak az 1. honvéd vadászezred létezett. Áprilistól azonban az 1. honvéd vadászezred Erdélyben harcoló osztaályait Ormai feltehetőleg áthelyezte a 2. és 3. vadászezrekhez. Ennek az lehet a magyarázata, hogy a nyolc osztaályt így tudta kiállítani, ez viszont a későbbi kutatást nagyban megnehezítette. Tarsoly Gergely százados például az 1849. július 10-én Tordán írt levelében arról panaszkodott, hogy már azt sem tudja, hogy melyeik ezredhez tartozik, mivel az egyik Tordán alakult vadász-századot Ormai a 3. ezredhez osztotta be.¹⁰⁴ Arra is volt példa – a beszercei hadosztályhoz tartozó osztaály esetében –, hogy egy-egy osztaályt hol az 1., hogy a 2. vagy 3. ezredhez tartozóként szerepeltetnek egykorú forrásaink. Emellett – a folytonos átszervezések miatt az előléptetett tiszték is hol itt, hol ott szolgáltak.

Kétségtelen, hogy Ormai a 2. és 3. ezredek kiállítása terén gyors sikereket könyvelhetett el. Azonban nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a magasabb foglалó és díjazás komoly vonzerőt jelentettek a négy hónapos szabadcsapatok tagjai számára, akiknek vezérei több esetben szinte a teljes alakulatukkal besoroltak a honvéd vadászok közé. A regularizáció természetesen nem oldotta meg a kiképzési, fegyverzeti és felszerelési hiányosságokat, a havasok elleni hadjárat során pedig a meglévő ruházat is elhasználódott. A problémákat Ormai igyekezett orvosolni, májustól egyre több osztaály, vagy század vonult Nagyváradra kiképzés és felszerelés végett, de a hiányosságok a szabadságharc végéig fennálltak.

Ennek ellenére Ormai komoly érdemének kell tulajdonítanunk, hogy a két teljes erdélyi honvéd vadászezred létrehozásával (2–3.) be tudta tölteni azt az űrt, amely a négy hónapos vadászcsoapatok feloszlása után keletkezett volna. Utóbbi alakulatok ugyanis a magyar polgári kormányzat elsődleges támaszai voltak számos helyen, emellett a havasok zárolásával, amely persze sohasem volt teljes, megakadályozták a román felkelés továbbterjedését. Természetesen a harci értékük – egyetértve Gyalókay Jenővel – nem közelítette meg a reguláris alakulatokét, csakhogy a fenti feladatra ilyen csapattestek csak ritkán álltak kellő számban a rendelkezésre. Így maradtak a vadászezredek, nemzetőrségek és a szabadcsapatok e nem könnyű feladatra, amelyek – sok esetben rajtuk kívül álló okok miatt – nem mindig álltak a helyzet magaslatán, de arra is volt példa, hogy a kisebb ütközetekben, harcokban keményen megállták a helyüket.

¹⁰⁴ MNL OL X 7156. 2. honvéd vadászezred iratai. Tarsoly százados levele az ezredparancsnoksághoz. Torda, 1849. július 10.

MELLÉKLETEK

1.

*Farkas István százados állapotjelentése az első honvéd vadászrezd erdélyi első századáról*¹⁰⁵

Létszám:

<i>Rendfokozat</i>	<i>Létszám</i>
Százados	1
Főhadnagy	1
Hadnagy	1
Fővadász	2
Alvadász	12
Trombitás	2
Közvadász	148
<i>Teljes létszám</i>	<i>167</i>

Felszerelés:

<i>Megnevezés</i>	<i>Darabszám</i>
Vadászkés	2
Vágószurony	40
Szurony	22
Szuronytok	34
Körömvas	34
Srofoló	34
Tölténytáska	79
Derékszíj	79
Fegyverszíj	40
Portartó	16
Kapszlitartó	10
Borjú	10
Töltővessző	6
Vászontarisznya	103
Élestöltés	103
Vaktöltés	103

Egyenruha:

<i>Megnevezés</i>	<i>Darabszám</i>
Köpeny	152
Atila	10
Nadrág	95
Mellény	95
Kalap	95
Sipka	95
Csizma	124
Ing	204
Gatya	204
Nyakravaló	204

Fegyverzet:

<i>Megnevezés</i>	<i>Darabszám</i>
kétcsővű kovás vadászpuska	1
kétcsővű lökupakos vadászpuska	2
vontcsővű kovás vadászpuska	12
vontcsővű lökupakos vadászpuska	6
kovás vadászpuska	7
lökupakos vadászpuska	85
kovás muskéta	9
lökupakos muskéta	184

¹⁰⁵ HL Csány-lt. 1849:333. Szamosújvár, 1849. február 7.

2.

*Létszám és felszerelés kimutatás az 1. honvéd vadászrezd 3. századáról,
1849. március közepe¹⁰⁶*

<i>Rendfokozat, beosztás</i>	<i>Létszám</i>	<i>Egyenruházat</i>	<i>Fegyver</i>	<i>Felszerelés</i>	<i>Éles töltés</i>
Százados ¹⁰⁸	1	–	–	–	–
Főhadnagy ¹⁰⁹	1	–	–	–	–
Fővadász	2	2 köpeny, 1 atilla, 1 nadrág, 2 csizma, 4 ing, 4 gatyá	2 vontcsövű, kis lökupakos	2 vágószurony, 2 szuronyhüvely, 2 köröm, 2 vas töltővesző	–
Alvadász	4	6 köpeny, 5 atilla, 5 nadrág, 6 csizma, 12 ing, 12 gatyá	3 vontcsövű, kis lökupakos, 1 vontcsövű kovás	6 vágószurony, 6 szuronyhüvely, 6 vas töltővesző	–
Trombitás	1	1 köpeny, 1 csizma, 2 ing, 2 gatyá,	–	1 vadászkesz, 1 szuronyhüvely	–
Ács	1	1 köpeny, 1 csizma, 2 ing, 2 gatyá	–	–	–
Közvadász	92	92 köpeny, 7 atilla, 1 nadrág, 92 csizma, 181 ing, 187 gatyá	3 kétsövű kis lökupakos, 1 kétsövű kovás, 9 vontcsövű kis lökupakos, 8 vontcsövű kovás, 46 kis lökupakos vadász, 7 kovás vadász, 1 gyutacsos, 11 kamrás nagy lökupakos, 4 kovás kamrás, 2 kamrás gyutacsos puská	13 vágószurony, 4 szurony, 21 szuronyhüvely, 4 körömvas, 48 tölténytartó, 39 fa töltővesző, 58 vas töltővesző	5000
-	102	102 köpeny, 13 atilla, 12 nadrág, 102 csizma, 201 ing, 201 gatyá	3 kétsövű kis lökupakos, 1 kétsövű kovás, 14 vontcsövű kis lökupakos, 9 vontcsövű kovás, 11 kamrás nagy lökupakos, 4 kamrás kovás, 2 kamrás gyutacsos, 48 kis lökupakos vadász, 7 kovás vadász, 1 gyutacsos vadász	1 vadászkesz, 21 vágószurony, 4 szurony, 30 szuronyhüvely, 6 körömvas, 39 fa töltővesző, 66 vas töltővesző,	5000

¹⁰⁶ HL Csány-lt. Sz. n.

¹⁰⁷ Farkas István.

¹⁰⁸ Reményfi Szilárd.

3.

*Józef Bem altábornagy előléptetési javaslata
az 1. honvéd vadászrezd tagjai számára. Nagyszeben, 1849. március 28.¹⁰⁹*

<i>Név</i>	<i>Rendfokozat</i>	<i>Javasolt rendfokozat</i>
Pyber Károly	főhadnagy	százados
Dernői Lajos	főhadnagy	százados
Bieber József	hadnagy	főhadnagy
Pettner János	fővadász	hadnagy
Végsey Gellért	fővadász	hadnagy

4.

A 2. honvéd vadászrezd diszlokációja 1849 májusában¹¹⁰

<i>Osztály</i>	<i>Parancsnok</i>	<i>Állomáshely</i>
1.	Dombai őrnagy	Verestoronny
2.	Dombai őrnagy	Verestoronny
3.	Reményfi százados	Beszterce
4/1. század.	Kovácsi százados	Torockó
4/2. század	Nagyajtai százados	Kolozsvár
5/1. század	Eperjesi főhadnagy	Kolozsvár
5/2. század	Kocsis százados ¹¹²	Nagyenyed
6/1. század	–	Maroslétán
6/2. század	–	Maroslétán
7/1. század	Olasz Károly százados	Kolozsvár
7/2. század	gr. Teleki Oszkár főhadnagy	Szilvás

¹⁰⁹ Nagy 1896. XLVI.

¹¹⁰ MNL OL X 7156. 2. honvéd vadászrezd iratai. Sz. n.

¹¹¹ Kocsis Károly százados. *Bona* 2008. I. k. 566. o.

5.

*Ormai Norbert ezredes állapotjelentése az Erdélyben alakuló honvéd vadászrezdekről.
Marosvásárhely, 1849. június 9.¹¹²*

2. vadászrezd 5 osztályból áll:

<i>Rendfokozat</i>	<i>Létszám</i>
őrnagy	3
százados	11
főhadnagy	12
hadnagy	25
fővadász	21
alvadász	121
trombitás	2
őrvezető	120
közvadász	1261

3. honvéd vadászrezd 8 osztályból áll:

<i>Rendfokozat</i>	<i>Létszám</i>
Ezredes	1
őrnagy	2
százados	17
főhadnagy	20
hadnagy	36
fővadász	36
alvadász	183
trombitás	1
őrvezető	182
közvadász	1936

4. honvéd vadászrezd 2 osztályból áll:

<i>Rendfokozat</i>	<i>Létszám</i>
őrnagy	–
százados	4
főhadnagy	4
hadnagy	8
fővadász	8
alvadász	38
trombitás	2
őrvezető	20
közvadász	1471

Megjegyzés: A 4. honvéd vadászrezd alakulóban van.

¹¹² MNL OL H 75. 1849:23147. Ormai levele a Hadügyminisztériumhoz. Marosvásárhely, 1849. június 9.

6.

A 2–4. honvéd vadászerekek elhelyezkedése és állapota 1849. június 12-én¹¹³

2. honvéd vadászere, törzs: Kolozsvár (47 fő)

<i>Osztály</i>	<i>Század</i>	<i>Állomáshely</i>	<i>Létszám</i>
1	1	Déva	190
1	2	Déva	188
2	1	Déva	188
2	2	Déva	189
3	1	Beszterce	162
3	2	Beszterce	183
4	1	Torockó	150
4	2	Kolozsvár	132
5	1	Kolozsvár	153
5	2	Nagyenyed	156
6	1	Marosléta	156
6	2	Marosléta	155
7	1	Torda	196
7	2	Torda	154
8	1	Torda	155
8	2	Torda	156

Megosztás: 3 őrnagy, 17 százados, 17 főhadnagy, 34 hadnagy, 1 lelkész, 1 számvevő, 2 főorvos, 1 alorvos, 1 foglár, 32 fővadász, 193 alvadász, 192 örvezető, 13 trombitás, 2183 közvadász.
Összesen: 2671 fő, 1708 lőfegyver, 882 lándzsa.

¹¹³ HL 1848–49. 32/397.

3. honvéd vadászezred, törzs: Marosvásárhely (25 fő)

<i>Osztály</i>	<i>Század</i>	<i>Állomáshely</i>	<i>Létszám</i>
1	1	Bethlen	132
1	2	Somkerék	152
2	1	Segesvár	156
2	2	Gálfalva	155
3	1	Szászrégen	156
3	2	Szászrégen	155
4	1	Nagyenyed	154
4	2	Balászfalva	155
5	1	Erzsébetváros	153
5	2	Erzsébetváros	69
6	1	Torda	154
6	2	Torda	155
7	1	Marosvásárhely	144
7	2	Marosvásárhely	156
8	1	Marosvásárhely	156
8	2	Marosvásárhely	155

Megoszlás: 2 őrnagy, 17 százados, 18 főhadnagy, 33 hadnagy, 1 lelkész, 1 számvevő, 2 főorvos, 1 alorvos, 1 foglár, 32 fővadász, 183 alvadász, 182 őrzető, 1936 közvadász.
Összesen: 2408 fő, 371 lőfegyver, 973 lándzsa, 1115 fő fegyvertelen.

4. honvéd vadászezred, törzs: Medgyes

<i>Osztály</i>	<i>Század</i>	<i>Állomáshely</i>	<i>Létszám</i>
1	1	Kolozsvár	124
1	2	Szilvás	163
2	1	?	134
2	2	?	134

Megoszlás: 13 százados, 8 főhadnagy, 17 hadnagy, 1 főorvos, 8 fővadász, 38 alvadász, 20 őrzető, 2 trombitás, 471 közvadász. Összesen: 555 fő (+ 21 kinevezett tiszt a feltöltetlen osztályokhoz), 70 lőfegyver, 209 lándzsa.

Összesen: 5 őrnagy, 47 százados, 43 főhadnagy, 84 hadnagy, 2 lelkész, 2 számvevő, 5 főorvos, 2 alorvos, 1 foglár, 72 fővadász, 414 alvadász, 394 őrzető, 15 trombitás, 4590 közvadász. = 5676 fő.

Megjegyzés: A toborzás folyik, a 4. ezred feltöltése folyamatban van.

Tisztikar

2. honvéd vadászrezd, törzs: Eördögh Jenő főhadnagy, Lederer Ede százados, Lovassy Andor főhadnagy, Bálint József hadnagy

<i>Osztály</i>	<i>Század</i>	<i>Tisztikar</i>
1	1	Dombai Tamás őrnagy, Alter György százados, Bieber József főhadnagy, Kis Sándor hadnagy, Kollár Ferenc hadnagy
1	2	Pyber Károly százados, Toronyi József főhadnagy, Sauer Lajos hadnagy, Jenuska Károly hadnagy
2	1	Dernői Lajos százados, Wolski Stanislaw főhadnagy, Pap Antal hadnagy, Scheik János hadnagy
2	2	Szebenyi Ferenc százados, Simonffy Miklós főhadnagy, Szűk Ferenc hadnagy, Gyulavári József hadnagy
3	1	Reményfi Szilárd százados, Gajzágó László főhadnagy, Gallik János hadnagy, Fráter Béla hadnagy
3	2	Kádár Ferenc százados, Budai György főhadnagy, Csernátoni Samu hadnagy, Bányay József hadnagy
4	1	Kovács János százados, Lendvai János főhadnagy, Ottlik Gyula hadnagy, Fischer Károly hadnagy
4	2	Bethlen Ferenc őrnagy, Nábráczky Pál százados, Csiszár Domokos főhadnagy, Zilahi Lajos hadnagy, Konc Ferenc hadnagy
5	1	Jeney József őrnagy, Lukács László százados, Eperjessy László főhadnagy, Kövesdy János hadnagy, Szentgyörgyi György hadnagy
5	2	Kocsis Károly százados, Székely Ádám főhadnagy, Kovács Áron hadnagy, Kenderesy Károly hadnagy
6	1	Csiszár Samu százados, Ormai Ármin főhadnagy, Nagy Ignác hadnagy, Torma Károly hadnagy
6	2	Hajnal József százados, Jeney Károly főhadnagy, Koncz László hadnagy, Lehoczky József hadnagy
7	1	Tarsoly Gergely százados, Szigethi-Csehi Sándor főhadnagy, Hatfaludy József hadnagy, Lengyel József hadnagy
7	2	Lengyel Ádám százados, Kóródy János főhadnagy, Vizi Endre hadnagy, Gámán Zsigmond hadnagy
8	1	Csipkés Albert százados, Bok Samu főhadnagy, Jakab István hadnagy, Nagy József hadnagy
8	2	Velics Károly százados, Csíki Antal főhadnagy, Derzsi József hadnagy, Ambrus József hadnagy

3. honvéd vadászrezd: törzs: Csiszér Farkas főhadnagy, Geszner Tamás százados,
Pap János főhadnagy, Szenkovits Imre hadnagy

<i>Osztály</i>	<i>Század</i>	<i>Tisztikar</i>
1	1	Br. Sahlhausen Lipót százados, Csiszér Lajos főhadnagy, Fekete Albert hadnagy, Elekes Mihály hadnagy
1	2	Bezeckzy Domokos százados, Balla István főhadnagy, Szenkovics Miklós hadnagy, Kassay Samu hadnagy
2	1	Sebessy István őrnagy, Pál Rudolf százados, Gyulay János főhadnagy, Tamási Ferenc hadnagy, Tamási Miklós hadnagy
2	2	Baló József százados, Miklós István főhadnagy, Dózsa Károly hadnagy, Balla József hadnagy
3	1	Kovács Elek százados, Szoboszlai Ferenc főhadnagy, Solymossy János hadnagy, Farczády Sándor hadnagy
3	2	Teleki László százados, Kakutsi Ádám főhadnagy, Lőfi Áron hadnagy, Török Sándor hadnagy
4	1	Szávay Pál százados, Szentiványi László főhadnagy, Bong Ferenc hadnagy, Bereczky János hadnagy
4	2	Bartha Gergely százados, Jakabházy Zsigmond főhadnagy, Ugron Gáspár hadnagy, Donáth Pál hadnagy
5	1	Földváry József százados, Fülöp János főhadnagy, Sebessy Ferenc hadnagy, Véghső Gellért hadnagy
5	2	Thorday Ede százados, Naményi Antal főhadnagy, Ványolos Miklós hadnagy, Lehniczky Ferenc hadnagy
6	1	Szabó Lajos őrnagy, Damburgi Ede százados, Réthy József főhadnagy főhadnagy, Boér István hadnagy, Szentkirályi Gábor hadnagy
6	2	Bíró Lajos százados, Brendusi József főhadnagy, Tolvay Ferenc hadnagy, Makay Samu hadnagy
7	1	Stark János százados, Veress Lajos főhadnagy, Kovács Károly hadnagy, Madarász Endre hadnagy
7	2	Sárpataky Károly százados, Vargha Sándor főhadnagy, Körtvélyesi Lajos hadnagy, Gyulay Ferenc hadnagy
8	1	Limbeck József százados, Nuricsán József főhadnagy, Farkas János hadnagy, Jakab Gergely hadnagy
8	2	Rozváry Lajos százados, Dindár Lajos főhadnagy, Mihály Gergely hadnagy, Stark Mihály hadnagy

4. honvéd vadászrezd:

<i>Osztály</i>	<i>Század</i>	<i>Tisztikar</i>
1	1	Olasz Károly százados, Mártonffy Ignác főhadnagy, Némethy György hadnagy, Harmath Miklós hadnagy
1	2	Feleki Miklós százados, Szerdahelyi Pál főhadnagy, Gosztanyi Sándor hadnagy, Leczkovics János hadnagy
2	1	Szunyogh Ágost százados, Ármos Sándor főhadnagy, Kováts János hadnagy, Orosz Károly hadnagy
2	2	Putnoky József százados, Ármos Bálint főhadnagy, Eördögh Vilmos hadnagy, Dobozy Ede hadnagy
3	1	Szűcs Ferenc százados, Ferencz Károly főhadnagy, Nagy István hadnagy, Huszár Miklós hadnagy
3	2	Déván János százados, Bodrogi Samu főhadnagy, Bíró Mihály hadnagy, Barcsay Ábrahám hadnagy
4	1	Zombory Antal százados, Bogdánffy Gábor hadnagy, Bodor Domokos hadnagy
4	2	Szarvady Lajos százados, Incze Domokos főhadnagy, Kádár Pál hadnagy, Buda Vencel hadnagy
5	1	Sík Károly százados, Hauser Antal hadnagy, Frankó János hadnagy
5	2	Pápai Lajos százados
6	1	Kövendy János százados
6	2	–
7	1	Dolinay Péter százados
7	2	–

7.

*Létszámkimutatás a 2. vadászrezd 1-2. osztályáról.
Magyarigen, 1849. június 20.¹¹⁴*

<i>Rendfokozat</i>	<i>Állomány</i>
Százados	4
Főhadnagy	4
Hadnagy	8
Fővadász	8
Zászlótartó	2
Trombitás	8
Alvadász	48
Őrvezető	48
Ács	8
Közvadász	478
<i>Összesen:</i>	<i>616</i>

¹¹⁴ MNL OL P 876. 2. t. 37.

8.

*Kimutatás a Kolozsváron állomásozó honvéd vadászokról.
Kolozsvár, 1849. június 26.¹¹⁵*

<i>Alakulat</i>	<i>Parancsnok</i>	<i>Létszám</i>	<i>Fegyver</i>
Második ezred, 4. osztály 2. század	Nábráczy Pál százados	150	150
Harmadik ezred, 5. osztály 1. század	Fülöp János főhadnagy	149	29
Harmadik ezred 5. osztály 2. század	Ványolos Miklós hadnagy	60	8
Harmadik ezred 3. osztály 1. század	Szoboszlay Ferenc főhadnagy	156	–
Harmadik ezred 3. osztály 2. század	Gyuki főhadnagy	155	20
<i>Összesen</i>		<i>670</i>	<i>207</i>

9.

*A gyulafehérvári ostromsereg létszámkimutatása.
Gyulafehérvár, 1849. július 11.¹¹⁶*

<i>Alakulat</i>	<i>Parancsnok</i>	<i>Létszám</i>	<i>Állomáshely</i>
Első vadászezred 1 százada	Mandits Pál százados	90	Tótfalu
Második vadászezred 4 százada	Alter György százados	493	Marosportus
Harmadik vadászezred 1 százada	Veress Lajos főhadnagy	137	Marosportus

10.

Az erdélyi honvédsereg hadrendje. 1849. július 20.¹¹⁷

<i>Alakulat</i>	<i>Hadosztály</i>	<i>Létszám</i>
Első vadászezred 3 százada	Gyulafehérvári ostromsereg	248
Második vadászezred 4 százada	Gyulafehérvári ostromsereg	545
Harmadik vadászezred 1 százada	Gyulafehérvári ostromsereg	141
Második vadászezred egy osztálya	Kolozsvári	300

¹¹⁵ MNL OL R 306. Sz. n. Kolozsvár, 1849. június 26.

¹¹⁶ MNL OL P 876. 2. t. №. 67. 48–49.

¹¹⁷ *Gyalóka* 1933. 214–220. o.

11.

Br. Maximilian Stein ezredes kimutatása a gyulafehérvári ostromsereg alárendeltségébe tartozó honvéd vadászalakulatokról. Gyulafehérvár, 1849. július 24.¹¹⁸

<i>Alakulat</i>	<i>Parancsnok</i>	<i>Létszám</i>	<i>Állomáshely</i>
Első vadászrezd 1 százada	Mandits Pál százados	90	Borbánd
Második vadászrezd 2. osztályának 2 százada	Eldódi György százados	234	Tóthfalu
Második vadászrezd 1. osztályának 2 százada		214	–
Harmadik vadászrezd 1 százada	Veress Lajos főhadnagy	129	Marosortus

12.

A besztercei hadosztály létszámkimutatása a 3. vadászrezd osztályáról. Beszterce, 1849. május 22. – július 20.¹¹⁹

<i>Dátum</i>	<i>Létszám</i>
1849. május 22.	300
1849. június 11.	636
1849. június 20.	445
1849. július 6.	231
1849. július 11.	204

¹¹⁸ MNL OL R 14. 3. tétel. 217.

¹¹⁹ MNL OL R 14. 3. tétel. 2/2.

ATTILA SÜLI

HONVÉD RIFLE REGIMENTS IN TRANSYLVANIA IN 1849

Summary

The present paper outlines the history of the Honvéd rifle regiments, these special formations of the Hungarian Army of the 1848-49 Revolution and War of Independence. The setting up of the First Honvéd Rifle Regiment started from December 1848, under Norbert (Auffenberg) Ormai's leadership, then the regiments No. 2. and 3. were set up in spring 1849, and the organization of the fourth one was also started. The Honvéd rifle regiments were made up of eight two-squadron divisions, the majority of the men enlisted voluntarily.

The main aim of this paper is to present the history of the 2nd-4th Honvéd Rifle Regiments that were set up in Transylvania. In addition, the author discusses the Transylvanian connections of the First Honvéd Rifle Regiment because men were recruited for this formation, too, in Transylvania, from February 1849, and one of its divisions operated in this country part during the independence war.

The paper acquaints readers with the circumstances and difficulties of the organising work, with the equipment shortages the regiments had, as well as with the battle operations of each units.

ATTILA SÜLI

ORGANISATION ET ACTIVITÉ DES RÉGIMENTS DE CHASSEURS DE
L'ARMÉE HONGROISE
EN TRANSYLVANIE EN 1849*Résumé*

Cette étude esquisse l'histoire des régiments de chasseurs faisant partie des unités spéciales de l'armée hongroise lors de la révolution et de la guerre d'indépendance 1848-1849. L'organisation du 1er régiment de chasseurs commença en décembre 1848 sous la direction de Norbert Ormai (Auffenberg). Au printemps 1849 furent levés les 2e et 3e régiments et débuta l'organisation du 4e. Les régiments de chasseurs furent composés de huit divisions de deux compagnies chacune et la plupart des militaires furent des volontaires.

Le but principal de l'étude est de présenter l'histoire des 2e, 3e et 4e régiments de chasseurs organisés en Transylvanie. L'auteur parle également des liens entre le 1er régiment et la Transylvanie, car des recrutements y eurent lieu pour cette unité à partir de février 1849 et une de ses divisions fut active dans cette région pendant la guerre d'indépendance.

L'étude permet de connaître les conditions et les difficultés d'organisation des régiments de chasseurs, l'insuffisance d'équipements et les actions des différentes unités.

ATTILA SÜLI

DIE ORGANISIERUNG UND TÄTIGKEIT DER HONVED-JÄGERREGIMENTER
IN SIEBENBÜRGEN IM JAHR 1849*Resümee*

Die vorliegende Arbeit zeigt die Geschichte eines der speziellen Verbände der Honved-Armee der Revolution und des Freiheitskampfes von 1848-49, der Honved-Jägerregimenter, auf. Ab Dezember 1848 begann unter der Leitung von Norbert Ormai (Auffenberg) die Organisation des 1. Honved-Jägerregiments, neben dem im Frühjahr 1849 das 2. und 3. Regiment aufgestellt wurden bzw. mit der Organisation des 4. begonnen wurde. Die Honved-Jägerregimenter bestanden aus acht Divisionen zu je zwei Kompanien, die Mehrheit des Bestands aus Freiwilligen.

Hauptziel der Studie ist die Vorstellung der Geschichte der in Siebenbürgen organisierten 2-4. Honved-Jägerregimenter. Daneben kommt der Verfasser auch auf die Ereignisse der Tätigkeit des 1. Honved-Jägerregiments in Siebenbürgen zu sprechen, da ab Februar 1849 auch für dieses Regiment in Siebenbürgen rekrutiert wurde, bzw. eine Division des obigen Verbandes war im Laufe des Freiheitskampfes auch in diesem Landesteil tätig.

Wir können die Umstände und Schwierigkeiten der Organisation der Honved-Jägerregimenter, die Mängel in der Ausrüstung bzw. die Tätigkeit der einzelnen Einheiten auf dem Kampfplatz kennen lernen.

АТТИЛА ШЮЛИ

ОРГАНИЗАЦИЯ И ДЕЙСТВИЕ ГОНВЕДСКИХ ПОЛКОВ ИСТРЕБИТЕЛЬНОЙ
АВИАЦИИ В ТРАНСИЛЬВАНИИ В 1849-ОМ ГОДУ*Резюме*

В настоящей статье рассматривается история гонведских полков истребительной авиации, принадлежавших к специальным частям гонведской армии, в период революции и освободительной борьбы 1848–1849-ых годов. С декабря 1848-ого года под руководством Ормаи (Ауффенберг) Норберта началась организация 1-го хонведского полка истребительной авиации, к нему весной 1849-го года сформировали и присоединили 2-ой и 3-ей полки, а также началось формирование 4-го полка. Гонведские полки истребительной авиации строились из восьми двухротных дивизионов, большинство личного состава состояло из добровольцев.

Основная цель настоящей статьи показать историю сформированных в Трансильвании 2–4-ого гонведских полков истребительной авиации. Наряду с этим автор останавливается на действиях подразделений 1-го хонведского полка истребительной авиации в Трансильвании, так как с февраля 1849-ого года личный состав набирался также и там, а один дивизион вышеуказанного полка действовал в этой части страны.

Мы сможем познакомиться с обстоятельствами и трудностями организации гонведских истребительных полков, а также с действиями их отдельных частей на поле боя.